1864—1964

28 сентябре дерригача дунея тІарча къахьегамхоша дездергда пролетариата сийлахь - боккха баьччаш а хьехархой а хиннача К. Марксен Ф. Энгельсен вІашагІделлача І-ча Интернационала бІаь шу дуза ди. Цу дезача денна накъа дода дуне коммунистически болама юкъайолаяьча сий долаш бараша дог дахараши уж ккача гІийртараши цІаккха ца диирича тайпара котдуьлача хьилашка.

І-ча Интернационала 100 шу дизарах йола материал еша газета 3-ча агІо тІара.

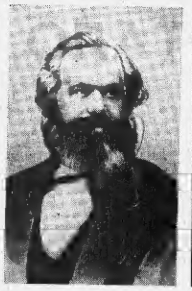

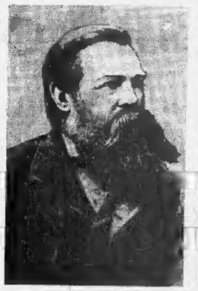

ЦХЬОАЛАГІА ИНТЕРНАЦИОНАЛ... ДИЦЛАЦ ВАЙНА, КОРТАМУКЪАЛЕ БАХЬАН ДОЛАШ ЛОАТТАБЕЧА КЪОВСАМА ИСТОРЕ ДАИМ ДАХАРГДА ИЗ. ЦО ЛАРД ЕЛЛАЙ ХЬАЛЪЯРА ИРАЗ ХІАНЗ ВАНГА КХАЬЧА ЙОЛЧА ДЕРРИГДУНЕН СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКА ЗДАНЕНА.

В. И. ЛЕНИН.

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарчу Советан Министрий Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

116 (3973) | Шоатта, 26 сентябрь, 1964 шу. | Мах, 2 кеп.

ІА ГАЬНА ДАЦ

ТІакхочаш латт октябрь бутт. ДагІоргья кІезанга ха, тІаккха Іа ший бокъонаш хьа а лийца дІаоттаргда. Из доагІаргда бирса контролер а хинна гІишлошка, предприятешка, бехказа воалийтаргвац кхоачамбоацараша, ца деш дисараша. Боахамий дика дай ханнахьа кийчлу цунга.

«Красный молот» яхача заводе вІашагІъехкай дукхьала ремонт яра йола бригадаш. Субподрядни гІишлой организацеша белгалдаь балхаш кхоачаншдарга а ца хьежаш шоаш шоай низаца ремонт ю цар тховнашта, цехаш Іанга кийчъеш йІоахъю, корашта кнагаш детт.

Іана хьалагa болх бу моттигаш кийчъедга во лелац «Старогрознефта», «Октябрьнефта» нефтепромысловни управленей участкашка. Укхаза хІанале а йІоахъяь яьннай дукхагІа ола паропроводаш, дІа а оттаяь дІакийсъяьй еррига задвижкаш, контрольно-измерительни прибораш, йІоахъеш я хин лилеш, хьажа а хьожаш кийчъеш я помещенеш йІоахъю системаш.

Бакъда, ишта дика-м дац гІулаккхаш массанахьа а. Бехкалах а йоадаш уж балхаш тІехьа дьаьхад дукхача гІишлойи промышленни организацеша, хам бац хІанз латтача дІайхача денойи.

Іан кийчо яра балхаш готтара эсала кхоачашду «Химнефтестрой» треста нов. Лагунов начальник волча № 7 гІишлой-монтажни управлене. Нефтемаслозаводе атмосферно-вакуумни трубчатка хьалъеча пачхьалкхен лоархІамерча объекте дІа-юха вахо йиш йоацаш ораши кІоагаш дьахад. Укхаза хІанза мара дІа а ца доладеш латт лаьттана кІалхара коммуникацеш йиллара балхаш. балхий график кхоачаш ца яр да из. ЦІенхашта бехк балхха вегаргба «Грозпромстрой» треста нов. Асатуров начальник волча гІишлой-монтажни управленех а. Цуш бехках тІехьа даьнад железобетонни конструкцей завода петралатумни сушилка кийчъелга, завода коа наькъаш лохкилга, железобетонни цеха пропарочни камера реконструкця елга. Уж деррига балхаш шиий ханна кхоачаш ца яро завод Іана хьалашка болх бергболаш кийчъяь ца алар кхерам болаш я.

Ха хьежац. Каста болх бе йолаллийта езаш йола объекташ йисте а яьха шоай коллективашта гуйран-Іан хана балхаш хургдола гІулакх вІашттІехьдаккха деза укх гаргтарча хана. Оттаяьча графиках сентябри октябри бетташка эксплуатаце дІалала деза наха чуІе хьалдаь цІеноаш. ДогІаш долхача хана ларттІа хІама хьа дулаш хилар дага а кховбаш уж балхаш дика кхоачалдара еррига уйла тІаяхийта еза.

ДІадахача шерий практико хьахьехад гурахьа хотта болча хана, ша биллача наькъаш деха хилар бахьан долаш керда буреной скважинаш хьалъераша чІогІа халонаш лоаш хилар. Цулуххьа хьалхи ремонт а яь кийчде деза наькъаш, шиий ханнахьа дІа а йихьа Іоттае еза эшаш йола оборудованеш, материалаш. ХІана хоза латтача денойшка хьажа а хьожаш ремонт е еза промыслашкарча, заводашкарча, машинаькъа транспортерча, иштта кхьча предприятешкарча энергетически оборудованена. хІаьта моттигера къаеннар къоначунца хувца еза.

Дукха ха ялале помещенеш йІоахъяш селои йолалургья. ХІаьта цу гІулакха ларттІа кийчо яьйий? Боахамий кулгалхоша, общественносто чІоагІагІа уйла тІаяхийта езаш да уж хІамаш. Хьалхарча дІаькъе шиий хана а дика а промышленность Іанга кийчъяра бехктохкам тІабож боахамий кулгалхошта, предприятейи гІишлойи инженерно-технически балхлошта.

Дукха де дезаш я партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш.

Масала, ишйса гІулакх дар «Предприяти Іанга кийчъяра коммунистана леаца дакъа» яха дош а оттадаь партийни собрани яьча железобетонни конструкцей завода партийни организаце дар.

Цу гІулакха чІоагІа уйла тІаяхийта декхарийла я партийно-пачхьалкхен тІахьожама новкъостала йола групаши посташи. Іана кийчо яра оттаяь графикаш ханнахьа кхоачашъяра ца хилдаш шоай сийрда бІарг тІалоттибе беза цар. ХІаьта уж кхоачаш ца ераш гуча а боахаш бехктохкаме оза беза.

Профсоюзий комитетий декхар да цехаш Іай ларттІа болх бергболаш кийчъяьйий хьожалга вІашттІехьдаккхар.

Цу гІулаккхага чІоагІа хьажа еза «комсомольски прожектораш» а. Рейдаш, пенгазеташ, гІишлой бонгалаш — берригаш а оарцагІбала беза цу лоархІамерча гІулакха. Дохьха новкъостал хургда тІехьажача участкашка вІашагІйоэха мегаргйолча а ехача а тІахьожама посташкара.

Нохч-ГІалгІай республика промышленносто кхоачашъяьй бархІ бетта план. Дукххача хьалхле лелаеча коллективаша хьатІабоагІача бетта чотах болх бу. КарагІдаьнна толамаш чІоагІ а деш цахадаш дІахо промышленность дегІайоагІаргйола гІулаккхаш вІашттІехьдаха декхарийла а партийни, советски, профсоюзни организацеш. Цу гІулакха гуйран-Іан хьахашка а предприятешна, гІишлой организацеша балха темпаш лох ца йолийташ болх белга вІашттІехьдаккхара беррига низ тІабаьхийта беза.

«ІАЬРЖА ДОШУВ»—ДУКХАГІА

Дукхагара денга къахьегаме толамаш соадоахаш хьайоагІа «Малгобекнефта» НПУ № 3 йолча мехкдаьтта промысла коллектив. Сийлахь-боккхача Октябрь 47 шу дузача ден сийна итт бетта план ханал хьалха кхоачашъе, планах совгІа итташ эзараш тоннаш «Іаьржа дошуви» гази яккха лаьрхІад цо.

Шоаш тІалийца декхараш мехкдаьттахоша толамца кхоачашдергхилара тешаву дІабахача бархІ бетта хьоккамаша. ХьайоаккхаДа продукцега дІадодар 5,6 процент лохдаьд, хІаьта мехкдаьттен гази яккхара план тІехкхоачашъярца 40 эзар сом ахча дешнад цар Даьхенна.

Духхьал мастера А. Ф. Кокова кулгалдеча цхьан бригада чота тІа да 20 эзар тонн планал совгІа даькха «Іаьржа дошув».

ХІанз шоай беррига низ тІабахийтаб промысла коллективе мехкдаьттен гази яккхара 9 бетта плани тІалийца социалистически декхараша ханал хьалха кхоачашдара. Цул совгІа къахьегама овсарло 0,6 процент дегкхъе а лерхІ мехкдаьттахоша. Цу даькъе хІанзле дикка толамаш даха кхийнад цар.

А. КУЗНЕЦОВА.

ХЬО ЮРТА ВАХЕ — ТРАКТОР ЛЕЛАЕ ХА

Урус-Мартана производственни управлене комсомолкаша республика беррига мехкарашка ду кхайкарал

Деза доттагІий!

Тхьо эзар сагах латтача республика комсомола эскаро беррига кагирхошца цхьана доккха дакъа лоац юртбоахама производство интенсификаце, химизаце, механизаце ларда тІа айяра даькъе Советски Союза Коммунистически парте исторически решенеш кхоачашъеча. Вай республике дика йовзаш я комсомолкай-доярккай Шаьла производственни управлене «Джалка» яхача совхозерча Исаева Ловладе, Шелковской производственни управлене «Красный пахарь» яхача колхозерча Турчина Нинай, Наурски производственни управлене «Терский» яхача совхозерча Завраева Зинай. Наурски производственни управлене «Надтеречный» яхача совхозерча свинарка Алоева ПаьтІамата. Шаьла производственни управлене «Джалка» яхача совхозерча хьажкІаш лелаеча Касумова Хьавай. дукхача къычар цІераш.

Юртбоахама производства дерригача довкъошка къахьетаме хьокхам гойт сий долча мехкараша.

Советски Союза Коммунистически парте, новкъоста Хрущева хьех, юртбоахама продукташ дукхагІа йоахарг ма йий аьнна уйлае а хьаштдац шерра механизаци ца йича а Ілманна карагІдаьннараши хьалха латта опыти балха практикана юкъе ца йихьача а, яхаш. ХІара шера керда эзараш тракторяш, комбайнаш, кхыйола юртбоахама машинаш арахец вай мехко. Царех чийса пайда эцара, технически грамотни нах эш.

Шкрача заман бирса Іаьдал, трактор лехка а хайна, республике эггара хьалха толхадир лоамарочун йоІа, Касумова Хьавас. Кхалсата хьинарах дош ца хетараштa дІахайтар цо, лоаман кхалсагах дика механизатор хулалургхилар а лакха юртбоахама культурай хьувкъамаш кхеде ховргдолаш уж хилар а.

Цо дІадоладаь из башха-дика гІулакх мога а деш, оаха, Лорсанова Седас, Чунгурова Асета, Бисултанова Зарас — Урус-Мартана производственни управлене совхозий комсомолкаша лаьрхІад, механизаторий специальность Іомае а 1965 шера хьажкІаш кхееш хургйолча механизировании комсомольско - кагирхой звенош кхоштa керте отта а.

Оаха тІахьех шо, деза доттагІий, тхо хьаллацара а механизаторий специальность Іомаяра а. Цунца вай новкъостал дергда юрта боахама интенсификаци яра даькъе вай парте хьалхашка оттадаь декхараш сихагІа кхоачашдара.

Деза доттагІий!

Къонача тІехьенга парте хьахьекхай сийлахь - йоккха а къаьгга а цель — коммунизм. ТІаккха, хьадувла хІаьта, вовй деррига низаши знанеши, комсомольций хьинар дІале вай сийрда кхоане сихагІа хьалъяра, трактор, комбайн, машин лехка Іомале вай.

Вовй кагийча наха дІахойтаргда вай, царна улув а даьха лехкаргда вай болата кемаш, цхьанна хІаманна а ца рел тІехьадусаргдац вай.

Вай республика кагийча наьхен мехкарийн девиз хийла: «Хьо юрта яхе — трактор лехка Іомале».

Седа ЛОРСАНОВА, Асет ЧУНГУРОВА, Зара БИСУЛТАНОВА.

Урус-Мартана район.

КПСС ОБКОМЕ

КПСС обкома бюрос могадаьд Урус-Мартана производственни управлене совхозий къонача белхлоше, ВЛКСМ членаша Лорсанова Седас, Чунгурова Асета, Бисултанова Зарас механизаторий специальность Іомае безам хиларца а шоаш дІадоладаь гІулакха хьаллацара республикера беррига мехкарий тІахьехарца а керда дІадоладаь патриотически гІулакх.

Производственни управленей партийни комитеташ, юртбоахама органаш, юкхьенцора партийни организацеш, колхозийи совхозийи кулгалхой декхарийла бе Лорсанова Седий, Чунгурова Асета, Бисултанова Зарий инициатива хьалоаца, организаторски болх чІоагІбе, техника Іомаеча школашкахи кружокашкахи мехкарий шорра чуэзига Іалашде, цар ма лу сихагІа тракторе тІа, комбайна тІа, кхыча чеалхамерча юртбоахама машинаш тІа практически болх бе Іомабалара мара новкъостал де.

Бюрос «Грозненский рабочий», «Ленинан некъ», «Сердало» яхача газетий редакцеш, моттигера когабоахове, радиовещанеи телевиденеи комитет декхарийла я шоай агІонаш тІа, радио чуи телевиденех гІолла Лорсанова Седас, Чунгурова Асета, Бисултанова Зарас баьча тІахьехама мехкараша шорра отлим дулгоа республика къонача кхалнахо механизаторий специальность Іомаяра опыт дІайовзайтилгаи вІашттІехьдаккха.

Наьсарен кхашка

ХЬАЖКІАШ ЧУЭЦАШ ЛАТТ

НАЬСАРЕН производственни управлене кхьча боахамашкачул хьалхагІа кхаьчай хьажкІаш «Ингушский» совхозе. 2650 гектар йолча йоаккхача майда тІа хьу санна латт «кхай аьла».

Дукха ха йоаццаш массе отделенешка цхьатарра араьлар ККК-3 яха 15 комбайн ялатийна хьажкІаш чуэца. Дик хоза денадар. БІаьсти санна бІайка хьежача малко дошо хий даькхача санна къегадора ІажагІдийрза хьажкІий кхаш.

Комбайна болата цергаша аьте клосик элеватора чу гІоала араккосе тхьоара аьла санна кхай тІа лыгІача хьажкІий гІад. ХІаьта хьажкІий элеватора чу гІоала хьаух гІадамех къоастаяь башха-дика хьажкІаш.

Хадданза комбайнашта гонахьа хьувзаш машинаш я. Цхьайолчар хьажкІаш дІаува, хІаьта кехкар авта гІадамаш дІаккхуха. 30 машини 23 тракторни лафетки а комбайнашта тІехьа.

Цхьабакъда, белх дика лелала йиш яц совхозе. КІезига я укхаза транспорт. Нагахьа санна тхона кхы а 30 машин лоре кхы а 15 комбайн йолалургъар тха хьажкІаш чуэца, — йоах совхоза керттерча агронома нов. Мартусевича. ХІана кхы а машинаш йоахийтаргйолаш Грознерча организацешца договораш деш я совхоз.

ХьажкІаш чуэца йолаелча гІоне хІара денна 65—70 гектар чуэц укхаза, хІанзле 250 гаргга гектар хьажкІаш чуийцай совхозе.

Дохкхий кховчамбоацараш а да совхозе. Масала, болх беш йолча 15 комбайна тІехьа Іолийта хьажкІаш хьагулъеш 40 гаргга саг мара вац. Уж кхоабац сиха йолхача машинашта тІехьара хьажкІаш хьагулъе, цудухьа лаьтта а сийха мукъадалац. Из зене да совхоза, хІана аьлча хьажкІий тІайолча лаьтта дІаде лаьрхІад укхаза гурахьа дув кІа. Цул совгІа хьаттара болх а ларттІа вІаштІехьбаьккхабац, хьажкІаш чІермайоахаш 5—6 саг мара хилац укхаза. Цар а дийнахьа ниткъа цхьа-шиъ машин мара цІенъяц. Цудухьа 300 тонн гаргга йолчо чуийцача хьажкІех хІапалша хьа ялатам дІакийдеча пункте дІайихьараш 15 тонн мара яц, пачхьалкхенга йоаккх езар 4000 тонн йолча.

Нах тоъаш бац совхозе, йоах, хІана аьлча чуэца йолаьй шекара свекла, гидуаргаш, масслІнкаьа а дІаккхачац болхлой. Из бакъдац, совхоза чуйоагІача кхаь юрта дукха ба вІалла балха ара ца бувлаш нах. Юрта Советаш хьажа йоагІа цу гІулакхашка.

Еррига юрта общественность оарцагІъяккха еза совхоза кулгалхоша, партийни профсоюзни организацеша шоллагІа хаувктам ларттІа чуэцара. ХьажкІий кхьа центнер йита йиш яц кхай тІа. Из кхетаде деза совхоза комбайнераша. Уж ба эггара хьалха хьажкІаш йовра «Стоп!», ала дезараш. Из кхетадеш ба Х. Гетагажев, Х. Коригов, кхыбараш. Шена чуэц пар хьажкІаш. Дийнахьара норма 120—125 процент кхоачош ца еш цхьа ди дІадахийтац цар.

Иштта дика болх бу гІадамаш дІаозача шофераша ии. Бекжанова, Магомадова, кхы дукхахчар.

Б. АРЧАКОВ, тха собкор.

Кхартелаш чуэца йолаьй Наьсарен производственни управлене «Знаменский» совхозе. Из белх дика вІаштІехьбаьккхаб совхоза Наьсар-Нертерча отделене Ильясова Аюпа звене коллективе. ХІанз кхартолаш чуэцача хьаьлатта дика на йоанаш къоаьхьет звеноцарча Газдиева БагІдата, Чахниева Доахана, Шенхоева Найпас, кхыбараша. ХІара дийнахьа балха задание тІехкхоачаьшдо цар.

Дика хьийкъа кхартелаш сиха чу а ийца ханал хьалха кхоачашдергда ший тІалийца социалистически декхараш, — йоах звено членаша.

Из тешаме дош да.

СУРТА ТІА: Чахниева Доахан кхартелаш чуэцаш я.

И. Попова сурт.

ОАР-а Премьер-министр Али Сабри Советски Союзе хилара хьакъехьа цхьана яь коммюнике

Советски правительства кийха вена 1964 шера 15 сентябре денз 23 сентябре кхаччалца доттагІлен визитаца СССР-е хиннав ВІашагІкхийттача Іарбий Республика Премьер-Министр Али Сабри цунна улувра нахи.

Советски Союзе гІолла лелаш яьккхача хана, йоах цхьана оттаяьча коммюнике тІа, Советски Союза халкъаш ВІашагІкхийттача Іарбий Республика халкъаца доттагІлен уйлаш йолаш хилара тешал деш долла цІенача дег тІара хьоашал даь тІалийнар веза хьашен цунна улувра нахи.

ВІашагІкхийттача Іарбий Республика Премьер-Министр Али Сабри СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущеви вІашагІбетталуш а къамаьлаш деш а хиннаб. Цо Н. С. Хрущевга дІаелар президента Гамаль Абдель Насера вежарашха лаьрхІа яйта послани. Премьер-Министр Али Сабри иштта СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателеха А. И. Микоянах кхеташ а хилар.

Уж вІашагІбеттабалар а хинна къамаьлаш а доттагІлен атмосфере, къайлагІа хІама доацаш, дІа-хьа дувцар кхетадеш чаккхьлар. Советски правительствана керте латтачоаи ОАР-а Премьер - Министраи юкъе переговораш йолча хана цига дийцар Советски Союзаи ВІашагІкхийттача Іарбий Республиканеи юкъера барт-цхьоагІон гІулакхаш дІахо а массе оагІорахьара дегІаккхуваларa дешаш, хІаьта иштта дунен халкъашта юкъерча хьала лоархІамегІарча дешаех дІа-юха лагабоалаш моттиг а хилар.

Переговораш йолча хана шинна а оагІоно бакъъйир 1964 шера 24 мае СССР Министрий Совета Председатела Н. С. Хрущевеи ОАР президента Гамаль Абдель Насераи юкъе хиннача переговорий хьакъехьа цхьана яьча заявлене тІа хьахьенка, дунен халкъашта юкъерча лоархІамегІарча проблемаех йола шоай позицеш.

Цар хьахьекхар массане а юкъара машари халкъий кхерамален хьалоатталe а чІоагІъяр а духьа, социальни общественни строй моллагІа тайпа але а, пачхьалкхенаш машаре яхара принципаш йизза кхоачашъяр духьа дІахо а къахьега шоаш чІоаггІа лаьрхІа хилар.

Шинна а оагІоно лоархІ, Кипре а Кипрана гонахьа а укх тІехххьарча хана латтача событеша Кипра Республика шиий лоІаме хилара а Малхбоалех Средиземноморяи ГаргарчаМалхбоалени пачхьалкхений кхерамалена а кхерам тІаоттабеш хилар. Советски Союзои ВІашагІкхийттача Іарбий Республикои кхетаеш я, суверенни пачхьалкхе йола Кипр иштта хургйоацаш дІаккхара, гІайрен тІа НАТО тІема базаш яхара, Кипр боккъонца екъара тІаерзаьяь йола планаш хьада тІехьашка йоахаш кипрски правительствин президента Макариосен яь заявлени. Цар лоархІ, арахьара цхьанна а тайпара юкъегІортилга йоацаш машара наькъаца шоайла барта бахьара грекашкеи туркашкеи йолча киприоташта торо яла езаш хилар.

Шинна а оагІоно шоаш сагота хилар хьахьекхар Конго латтача событешка, хьада харцахьа лаьрхІар цар агрессивни низаш цу мехка чурча гІулаккхашта юкъегІертар.

ОагІонаша боккха лоархІам бу Кипре хиннача, империализмаеи духьаьа шоай паргІатон хоІамо бахьан долаш лоаттаеча къовсаме африкански мехкий цхьоагІон кхоьадалари чІоагІдара тІаерзаьяьча африкански пачхьалкхенаштеи правительстваштеи керте латтарий шоллагІа конференце решеней.

Советски правительства могаду Іарбий мехкий барт-цхьоагІон къамий лоІами чІоагІбара, Іарбий Малхбоалене колониализмах юхедисараш дІадахар духьа, машара гІулакх бахьан долаш цар лоаттабу къовсам чІоагІбара новкъостал деш йола решенеш Александрие хиннача Іарбий пачхьалкхенашта керте латтарий моллагІа совещане тІаьшинга Іалашдеш дола ОАР-а президента Гамаль Абдель Насера а Іарбий кхыча мехкашта керте латтараша а хьегакъа. Советски оагІоно дІахайтар Иордан яхача хьарсам чурча хих пайда эцара зьакъера Іарбий мехкий позици ше хьаллоацаш хилар.

СССР-аи ОАР-аи юкъе экономически техически гІулакхаш леладара дешаш дуацача хана оагІонаша бакъдир дІахо а уж дегІаккхувалаи чІоагІлен безам болаш шоаш хилар.

Переговораш ярах кулгаш хадир металлургически, машино - строительни предприятеш хьалъеча, энергетика дегІайоалеча, кхы тайпа объекташ шеръечеи хьалъечеи, промышленноста тайп-тайпарча новкъошка балхаш дергдола къаман кадраш кийчъяр духьа дешара центраш вІашагІйоххача, хІаьта иштта египетски специалисташ Советски Союза предприятешка сайка, иштта ОАР-е предприятеш хьалъечча моттиге а Іомабеча ОАР-а Советски Союзо экономически технически новкъостал деша оттадеш йолча соглашенешта. Советски оагІонгахьара соглашенешта кулг яздир СССР Министрий Совета Председатела Н. С. Хрущева, ОАР-а оагІонгахьара — ВІашагІкхийттача Іарбий Республика Премьер - Министра Али Сабре.

Переговораш йолча хана ОАР-а правительства цІерах Премьер-Министра Али Сабре дехар дир дельтана юххерча Ливийски яьссалеи даькъа тІарча эрий хадача лаьтташта ирригации ярах уж карадерзадеш новкъостал ду дилар, аьнна.

Советски оагІоно дІаьялар цорда лаьтташ карадерзадеш цар тІа болккхий механизировании хІанзара юртбоахама предприятеш яхеи безам болаш йолча ВІашагІкхийттача Іарбий Республика правительство уйлаш ше кхетаеш хилар. Советски правительство, ОАР-а правительствана лоарраш хьае а доацаш, раьша хилар эрий дада лаьтташ карадерзадеча экономически технически новкъостал де цунца лувзадена советски организацеша яь расходаш хьатакхара ха а юлаш. Технически новкъостал моа дергда кхьаьста яьча решене тІа оттадаь.

Шинна а оагІоно чІоагІгІа раьза хинна белгалдаьккхар, Советски Союзера ОАР-а Премьер-Министра Али Сабре визит Советски Союзаи ВІашагІкхийттача Іарбий Республиканеи юкъера доттагІлен гІулакхаш дІахо дегІаккхуваларa чІоагІдара лоархІаме фактор хилар.

(ТАСС).

СИЙЛАХЬ-ЙОККХАЧА ИДЕЯЙ КОТАЛО

1-ча ИНТЕРНАЦИОНАЛА 100 ШУ ДИЗАРГА

Дерригача прогрессивни адамашна къьана цхьоалагIча дунен халкъашта юкъера коммунистически организаци — 1-гIа Интернационал (Дунен халкъашта юкъера Болхлой Товарищество) вIашагIделлача дейнахьI денз бIаь шу дизар дезде вийчлуш ба вай нохи. Пролетариата сийлахь-боккха бахчаш а хьехархой а хиннача Карл Марксен Фридрих Энгельсен вIашагIделлача цо «лард еллай, социализм бахьан долаш лоаттабеча дунен халкъашта юкъерча пролетарски къовсама» (В. И. Ленин), цунгара хьабоийбецнх къобоагIа дунен коммунистически болам.

Цу бIаь шера чухь, къьестта а царех тIехьхьарча шоазткъе итт шера, дукха хIамаш хувцаденнад лаьттан тIа. Цул хьалхагIа дIаяха цхьаккха а эпоха (нагахьа сайна уж ерригаш а ихьана лаьрхIа аьлна ца аьлча) хиннацц лирача классови къовсамех, адамий кортамукъален къовсамах селлара чIоагIа йиза, нарагIдийнца селлара доккхий хIамаши экономике, технике, Iилме, политически вахаре, социальни гIулакхашка хиннa доккхий хувцамаш доллаш. Из дукха а дикагIа да, 1-ча Интернационало херже никъ бокъонца нийса хилар дIадахача бIаьшерe общество дегIа дол ухача хана къьгта бакъдарах, Iилман коммунизма яхаргйолча идеяй боургбоаца, эшалургбоаца низ дог тешадеш хьахьенха хиларах.

Дунен халкъашта юкъера Болхлой Товарищество вIашагIъеллай 1864 шера 28 сентябре Лондоне, цу бIаьсаг а лолаш Сент-Мартинсхолл ядача йоккхача къаьнарча зале хиннача митинге — Марксен Энгельсен инициативах эттара хьалха революционни пролетариата дунен халкъашта юкъера викалаш вIашагIцхийттача. Цу хана дунен массайолча моттиге доал дош бар эцплуататораш, цул хьалхагIа дIанхача эзарраш шерашка а сапна. Цу хана къона хиина, Iоаш латтача рукъашой низои хьаьрдьаьнца капитализм чIоагIа дIахьалханикахьа ухаш яр тIа-тIа дукхагIа жертваш шийна кIал а хьерчаеш, цуй доала цхьанника доагуа а цхьацкха хоадаш а бац, ахаш, къоранеровне сапна бетташ цуьд а болаш. Болхлой класс доалш дохкъадения, мела дар цу хана, цуяна юкъе дукха яр буржуазии кагийбуржуазии влияниеша хьахулийтам хиина кегаенна, гIалатора теcenош. Цхьабакъда, цу хана болаш яр марксизм, къахьогано ланитал эша оргхилар бакъдаь дIаеттадьаьар цу хана, белгалдаь дар общественни революционни хувцамаш дергдела цаьхкъаш — хIаьта 1-ча Интернационала мугIарашка эттара толашагIа йола революционни теорий духхьашха шоа йолайир коммунизмах сийлахь-боккха общественни низ бaь болча болхлой боккхача болашца.

Интернационала «хьоаш сана да олаш хиннача Маркса Iаьаламате боккха организаторски пропагандистски болх бора хьалхашка латта юкъера классови гIулакхаш бахьан долаш дерригача къамий пролетареи кхотабор духьа. Цо ший экономически хьехама лардаш тIаяькьача цуй классически произведенеех цаI — «Адани, нах, прибыль», — лаьрхIа кийчъаь яр Генеральни Совете, Товарищества кулгалдеча органе къамаьл дара. Цо дас сайна кхебора къона революционни деятелаш, керда революционни организацеш. 1870 шу доладенначa кхьe оросий эмигранташа, вокххача уйлаккочуина Н. Г. Чернышевскеиа тIехьалаттарaша, Интернационала Эрсий секци вIашагIъеллача хаца, сокце членаша лекар дарах цунна хьалхара Генеральни Совете вивалах нелга ойийна мIатIайцар Маркса ше. Вай хана, бакъдар аьлча, символически хетaлу из факт!..

Тайп-тайпанча мехкий болхлой болам вIашагIтоха, пролетарски йоаца, Марксал хьалхагIарча социализма тайп-тайпара формаш цхьана лоаттабеча къовсама хьаресам чу лостае гIерташ волча Маркса, Энгельса, цар соратникаша тIагIертта пропаганда йора Iилман коммунизма идеяшта. Цу цхьан хана цар хьадда гучайоалар капитала мара пайдана йоаца реформистски иллюзеш, кхахетам боаццаш гучайоахар кагийбуржуазии элементий авантюристически тактикех цар «цIена революционни» теори а ахаш хьалхаьхьа псевдореволюционни фразеологии.

Маркси Энгельси машар боацаш хиннаб «крайни левизна» масала кIал реакце га доахаранца, масала, «реакционность йолаш», «предательство» йоаллаш, «деспотизм» лелаеш я яхаш Генеральни Совет бехке а еш, шоай кагийбуржуазни идеологех, «ультрареволюционни» хабарташ а даь хьийзача анархистанца из гIулакх хиннача тайнара. Тийшача балха, барт эгIабеш дола гIулакхаш леладе гIерташ хиина анархисташ тIехьашка бевлацар, цу хана хиннача наха даьча тешалах, «харцонах, доацар дуццийгах, кхерам тIатуресилгах, саьи тIехьашкара дов делгах...», шерра пайда эцаш йола «моллагIа а средствош йита, моллагIа а тийшабоах бита».

Кортамукъален къовсаме цхьоагIо болаш хилара, «вIаши оагIув чIоагIа хьаллацара» беррига пролетареш тIа а хьехаш, цIаккха а йоаргIоаца пролетарски барт-цхьогIоц образецаш елар 1-ча Интернационало. Цо довкка поапъестал дара забастовкаш еш хиннача лейпцигски печатникашта, английски портнопта, парижски бронзовщикашта, бельгийски горнякашта; дунен халкъашта юкъера понкъостал цо вIашIехьдаккхар бахьан долаш толаме чакхьаьлар цу хатага диллача йоккха массеш стачна.

1871 шера марте гIайттача Парижа пролетариа IаьдаI шоай бе деллача хана. Интернационало ший низ кхоачош мел дар дир историe чухь эгара хьалха хьахинна пролетариата диктатура наччахьалхе чIоагIъяра доралраш. Интернационала членаш, дукхача халкъий, цу даькъe эрсий халкъa а, цхьогаш мехкарийн нерттера дакъа лоацаш бар Коммуне, царех дукхаз бараш шайрална балар хиина лийгар баррикадашка. Маркса айхха бувзаш лоаттабаьб коммунисташца, практически хьехамашца понкъостал даьд цариа. Масс а мехка ахийтача бIаьш письмоша Генеральни Совето дIадоийташ хиннаI Париже хиццача событей маIан. Коммунаца моральни материальни гIонокъостал дара уж тIахьехаш хиннаб.

Къамий-кортамукъален боламацарча гIулакха леррагIа пролетарски политика лелаьй Дунен халкъашта юкъерча Болхлой Товариществa. Из цхьана хиннаI Польша ший лоIаме хилийтар духьа, Итали кхыча мехкий Iазапа вIаIхара яикхар духьа, Ирланди кортамукъа яикхар духьа къонахчал долаш къовсам лоаттабаьвашца. БелгалдоалаIш гIулакх да, Ирланди ший лоIаме хилийтар духьа лоаттабу къовсам английски болхлой классагa хьаллацийтар духьа чIоагIа къа а хьегаш. Марксеи Энгельсеи цу цхьан хана ирландски патриотий — фенияй революционни организаце националистически гIалаташ шеко йоацаш харцахьа лоархIаш хиний хилар.

Дунен халкъашта юкъерча Товариществагара хьайоагIаш я, «царгIатон садукъаши деспетизм чIоагIъеш йола средство», «халкъа руьжьаш а цIай ше а доккхага хиларах тарра, цо вий кхайкаь долча мехкаш дIалурцаш деча тIеманта духьала къахьегамхоша вIашIехьбаьккха къовсам лоаттабара традиция а.

Пролетариата лоархIамегIарча вахара хьаттий га даккхарца, сагатагIа дола политически декхараш кхоачацдарца кхачамбеш хиннадаи Интернационала гIулакхаш. Гаьнна дIахьалхашкахьа хьийжад из. Цо дIадеха программни гIулакхаш Iилман коммунизма массех положени хьа а ийна, эксплуатацех цIенбенна а хаьдда а мукъабовлара, революционни наькъаца социалистически общество хьаара перспектива къахьегамхошта хьалхаваиа хьайийлар Интернационало. Цо хьалхашка оттадир пролетариата политически Iаьдал лоаккхара декхар.

1871 шера хиннача Дунен халкъашта юкъерча Болхлой Товариществa Лондонски конференце решение тIа къьестта белгалдаьккха хиннад «политически парти а хинна цо вIашагIхийттачул тIехьагIа мара» доал деча классий духьале каг а яь, пролетариатага котало йоалнхалург цо хилар, классаш йоацача обществага из йохалуре ца хилар. Марксеи Энгельсеи кулгалца Интернационало практике вIашIехьъяьхай марксийн мугIарий идейиа долалеш цхьоагIони хьанъенха, интернационализмана тешаме хилара хьакъехьа йоакхо яр, парте болхлой ядро чIоагIъер, демократически централизмех чакхъяккхар, кулгал культ личност а йоацаш коллективно дар, критицен самокритикен дегIаккхувлар сaйна йола пролетарски парте чурча вахара лоархIамера принципаш. Ший гIулакхашца дерригача мехкий болхлой класса историе чухь Iалаьмате лоархIамера эгаш хьайцилай цо, пролетарски партеш хьахилара кIийле цийчъяьй.

Парижски коммуна ежачул тIехьагIа дукха ха яьалехьа, Дунен халкъашта юкъерча Болхлой Товариществoна тIаккхувнта цIаккха а ца хезача тайнара чIоагIденнaча а пунна юкъе хилар наччахьалхенна гарга доккха зулам да аьлна массанахьа а дIаккхайкамьеча а, хIаьта цу цхьан хана къамех балча дукхачa болхлой партеш хьахра деккхар болхлой болама хьалхашка эттача а хана Генеральни Совето решени тIайiцар, тIехьагIа конгрессо чIоагIъь йола, Товариществa цо шe дIахеташ хилара хьакъехьа. «Европерча гIулакхий хьал теркал а деш, — яздаьд цу хана Маркса, — шоко йоацаш пайдана лоорхI аз Интернационал форманна вIашагIдоллинта хана тIехьарча кланe лаккхар...» 1-гIа Интернационал дукха даьхадеце а, иеш цу соцIа ха мара лаккхасно а, цо баьча балхо, Ленина белгалдоахлача тайнара, «дерригача мехкий болхлой болама доккхий гIулакхаш а лаьд кIоаргта ларам юкъе а битайh».

I-ча Интернационала революционни тоалицеш дIахо кхихьар Энгельсен Ленинен цIеранца ювзаенна йолча ханашка, из дунен халкъашта юкъера социалистически партей объединени ревизионизмаи социал-предательствай наькъа тIа отталехьа йолча ханашка II-ча Интернационало баьча балхо. Дунен халкъашта юкъерча Болхлой Товариществa хьаь хиича революционни традицеш юхадийи а йир, дIахо дегIа а йоалайир III-ча, Коммунистически Интернационала гIулакхашка (1919 — 1943 шш.), хIанзарча дунен халкъашта юкъерча коммунистически болами тоорe тIеи практика тIай.

I-гIа Интернационал вIашагIдаллачул тIехьагIа дIаахача хана кортамукъален къовсам лоаттабеш Iалаьмате боккха никъ баьб болхлой классох цук авангардо — марксистско-ленински партешех, дерригнен-исторически котало яьхай! Кхьы кхайоагIаргIоацаш дунен капиталийна даьхьа тIара шокхаьй капиталиом. Сая дукха ха йоацаш а тIехьа чакхьаргьяи из ахаш буржуазе шьийса йола социалистически строй бIаьш миллионаш болча наха гучахьара хIама а хинна дIаеттай. Кубе революци — малхбузен полушаре эттара хьалхара социалистически революци — коттьиначул тIехьагIа дунен социализма система юкъе 14 паччахьалкхе я. Лаьттан тIа леллача дерригача гIулакхашта цо еш йола хиина воздействи доии лаккхуш латт.

Социализм чIоагIъяларца тоIадаь доллна халкъаш мукъадахара зама йоллеинaй.

Дукха хIама ца эшаш ши миллиард саг хIанзле а мукъамаьйнaш колониальни Iазапахи духхьал тIалаттача империалистически доалахь. Къамий-кортамукъален революцей низах дукха хIама ца эшаш массанахьара а дехад империализма дукха а дукхагIа йолча колониальни набахтений некаш. Къона къамий наччахьалкхенаш дукхагIча даькъе прогрессивни, антиимпериалистически низ а хинна хьаэттай дунен вреие. Царех ерригаш а хIама ац аьина ярaша хьанхайкаю, тIаьта дукхa ярaша даррагIа чакх а йоах капиталистически белцача наькъаца дегIаахара принципаш. ВIашагIкхийттача Iарбий Республикe, Алжирски Халкъа Республике, Бирме, Гане, Гвинее, колониальни Iазапа гIабаех мукъадаьннача дукххача кхыча мехкашка сихха чакхйоахаш латт эксплуатаци дIаяккхара, социальни прогресс яро тIаерзаьь йола кIоарга реформаш.

Шийла хьалхагIа хиннача, эксплуатаце-рабовладельческа феодализман ларда тIа хьахиннача кхыча общественно-экономически формацеш дуккха а сихагIа зе доалаш хьеенай капитализм. Ерригача цуи кризис де хIама а доацаш чIоагIлуш латт. ХIанзарча бIаьшерене производительни низаш чIоагIа дегIадахкаро къьестте а кIоаргагIа гучаьяьккхай хIанзарча капитализма доакъаза. общественни прогресса йоккхагIа йола тормоз хилара тарра. ХIама иккхар духьа хIамилга тIехьаьнна из мара бехке кхьы цхьаькка яц хIанз а Iалаьмате дукххача моттигашкарча нахага мециа хилара, бIаьш миллионаш болча наха, масала, Латински Америке бахача наха бахаш йоаккха ха юкъера лаьрхIача хIанз а 30 шерал тIехйоалаш ца хилара, хIаьта халкъашта шортта нуъкъаш Iоадаиа йола йоккхий торонаш кхы пайда ца эцаш йоаш хилара бехке.

Вахаре дааза бакъдаьд, буржуазиш доалахьеш айнерча ларда тIа цхьанна а хIамаш лоархIаме хац е машинаш эргайоахаш тоалар а, е Iилма производствана юкъеккхаьар а, е сообщеней средствани тоалр а, е керда колонеш а, е эмиграци а, е рынкаш шеръар а, е каргIатта тестелш лелаяр а, цхьана хьакийцата, е из йолла хIама а, — дуккхача къамьогаацденнaкара къал хIайоахкхаргьаьцуяха Дунен халкъашта юкъерча Болхлой Товарищества Учредительни манифеста чIоагIа дешаш. Вай денош къаьста цунна дола тешал да бIаь шу соцIча хана ший хаьттан тIа тIом бIаргабоаца болча, эттара бIаьхетIа болча капитализма мехка — ВIашагIкхийттача Штаташка де хIама а доацаш къел яш хIезигагIа лаьрхIача а 40 миллион граждаиаш хилар!..

Укх дIахьача бIаь шера буржуазии мехкашкарча къахьегамхой хьал тоадаларгахьа хинна дерригa дика хIамаш — из да укх тIеххьарча итт шера дунен социализма толамаш доккха понкъостал деш болча лирача классови къовсамаш хьанна бераат.

ДегIабоагIаш латтача забастовочни болама боккха низ а беш, социалистически вахара масала влиянех кхера а лийя капиталисташа юкъе юкъе хIорг-дукха гIойлаеш тел болхлой класса. Цхьабакъда, пролетариата цу тайнара царагIдьнна хIамаш, ккъа-дале, чIоагIа дац, цIаькха а ахы вIаькха а лораде зелаш хул уж тIагIертача реакцех. ХIаьта шоалагIа-дале, капиталистически системо шийна аьттув болча тайнара оттадьча доаззнарца хоадамбаь а уж гIойленаш. Вай зеношка капитала Iазапа кIал хIахо а хулаш я пролетариата хьал относительно, хIаьта цкъаза абсолютно а толхазара процессаш.

Цу тайнара, историe ше кхуд лачча сайна за Маркса яздаьча Дунен халкъашта юкъерча Болхлой Товарищества Юкъарча Устава дешашта кIал: «Болхлой класс мукъайоаккхилга болхлой класса ше де дезаш да». Уж деза дешаш хьаккхайкадаьча цу цевошка деца дукха хIамаш карагIдаьннад къовсам лоаттабеш йолча пролетариата, боаран боалнаш дика тоадеинад класса хьисане цул вIашIтIехьъалар, революционни сакхетам, хIаьта, керттердар, боаргбоаца низ а хиина хьахъеттаб дунен халкъашта юкъера коммунистически болам.

1864 шера хиннача 1-ча Интернационала цхьоалагIча конгрессе дакъа доацаш хилар бiь мехкара делегаташ. ХIаьта хIанз 90 совгIа мехка я революционни марксистско-ленински партеш. Нагахьа сайна 1-ча Интернационало ший мугIарашта юкъе итташ эзараш нах чулоацаш хиинабале, вай денoшкарча коммунистически боламо чулоац итташ миллионаш денaлера къовсам лоаттабераш. ХIаьта цунна тIехьа латт бIаьш миллионаш къахьегамхой.

ЦIаккха а кхоачалургбоаца коммунистически болама вахара низа къаьгга гуш ба ерригача исторически этапашка ший мугIарашкара цо хьалха уттаберащ, дунен кортамукъален процесса вагъе нах баь йоргоалаш денна даьккха лоацаш денaлера турпалаш, боккхий теоретикаши кулгалхойи хиларах. Халкъий дегашка ях, массаьна кхаьраш а я коммунизм баьхан долаш тIагIертта къовсам лоаттабаьнай. Ленина тешаме соратникаш Я. М. Свердлов, М. И. Калинин, Г. К. Орджоникидзе, кхыбараш сапна баррий, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама сий дола деятелаш Р. Люксембурги К. Либкнехти, Э. Тельман а А. Грамши а, Г. Димитров М. Торез, П. Тольятти, К. Готвальд С. Катаяма, У. Фостер, А. Ксон, дукхаа кхыбараш сапна бараш цIерш.

Советски Союза Коммунистически партии хIанзара дунен коммунистически болама 1-ча Интернационалагара дикъа хьанийца лeладераш а хинна латт. ХIанзарча хьалашка тар а еш К. Марксен Ф. Энгельсен, В. И. Ленина революционни теории дIахо творчески дегIаккхувлилта да вай парте XXII-ча съезде тIанийца а хIанзарча заман Коммунистически Манифест аьлча нийса цIи тилла а йола КПСС Программа, 1957-чeи 1960-чeи шерашка хиннача коммунистически болхлойи партей Московски совещаней документаш, вежарашха болча марксистско-ленински партей теоретически практически гIулакхаш.

Общество дегIаухача хилакза арглоацача яра эттача гелашка никъ бехк цкъа сайна вниманe а оттаьча указаней. резелтай гуллама бахха марксизмах кхы хIама ца лоархIаш бараита. Дийнача вахара вIаидухьаленашта юкъдухьал нийсбенна цхьабола нах е группаш дегIахара цкъа цайо тIаккха вомм оргIув, цкъа цайи тIаккха воки цуи урех гIехьаьха, къоостаьь айе безаш болаш хул. Гуча ца йоалаш цкъа хIа а хьекхе хитта шоаш болаш болча хьахийт буржуазии кагийбуржуазии влияниеша, националистически пережиткашта. Цхьадолча бахьанех хьахулаш йолча оппортунистически течененита. бакъдар аьлча, бIаьшерений опыте деча тешалах кагаш новталонашца хьайоагIа марксизма-ленинизма ялеш юхаеопае. Цхьабакъда, тоъал доккхий низаиа теркеи тIера а йоахаш, коммунистически депала юкъе патовнаш а доахаш, нор понкъарлеваш ю хIахо хьалханихьа хьоча лаькъа, хIаьта цунукъа коммунистий машар бац массе а тайнара аьттехьара а «сьрдехьара» а революционни хьехама ревизии е гIертарца.

Укх тIехьарча дит шера барт вIашагIа ца кхетаи дола деш гучадьннад Китая Коммунистически парте кулгалхошта дунен тIарча дукха а дукхагIа йолча компартейтей юкъе. Векхо марксистско-ленински партеита духьала болабаьча политически къовсамо ше ду беррагача коммунистически болама. Цу къовсамe китайски лидераша нерхIараш «революционни» хабарашца къайла кхухьаш дола националистически, великодержавни гIулакхаш да. Дунен аренe социализманен империализманен юкъе лира къерсам латтача хьалашка КПК лидераша лелаю барт эгIабеш йола политика социализманца кеостагIа долча низошта машарa я.

КПСС-е, дунен коммунизма хьалтан хьал а доацаш, дерригa низаш тIадохийт дунен халкъашта юкъера коммунистически мугIараш вIашагIа ца дахийтар духьа, уж кхотавар духьа. Из гIулакх хьаллоацаш хIама еза дукха ца гоаи гулделга дукхa а дукхагIа йолча компартеша могадеш йола коммунистически болхлойи партей викалий дунен халкъашта юкъера совещани. Марксистско-ленински партей цхьоагIо бахьан долаш, беррига дунен халкъашта юкъера болхлойи кьамойкортамукъалени болам дIахо а айбо духьа лоаттабу къовсам дIахо лоттаргболаш ба, хIаьта шеко хила а езац: котало цунга хургьа.

Эттара хьалхара дунен халкъашта юкъера коммунистически организаци хьахиларе кхерабaьча реакционераша хьаккхайкайир из тайшача балхах хьахинна хIама да, «искусственно хьахинна искусственни свита я, аьнца. Маркса, уй уйлаш харж а еш, белгалдаьхай, Дунен халкъашта юкъера Болхлой Товарищество — ший аргIанца естественни хIанзарча общества шайкъовла йиш йоацачен тенденцеш хьахулаш бола пролетарски болам ши-шегIа дегIаахарах хьахинна хIама хилар. Цу ханарча коммунизма гоама йолаш, геттига кьажаш долаш болчар тIехьенашa вай хана шоашахьа ушаш юзане халдоах, дунен а деча революционни хувцамашта агрессивни антанша, сов сиздаь гераш хьадарна, полицейскеиа низош, зарнеи наькъалехарнеи, хаддазза харцо, хоавор луидарна вовкарле е гIерташ. Цхьабакъда, зехьа хьегаш цу цар хьегар! «Коммунизм, социализм дегIаахар — из а ца хилча аргйолча исторически процесс, — йоаж Н. С. Хрущева. — Буржуазии философе, буржуазии морала викалаш, шоашта хетачох, из закона духьальра процесс а хьаш, шеи чIоагIа юкъе а, социализм коммунизм толаме дегIаухаш а кера-керда котало дIа йоахаргболаш а я».

1 Интернационала бIаь шу дизара шаьна даде дуне коммунистически болама еха йоалаьча сий лелаш барана дог лаьцараш уж кхача гIийдзараш цIоккха а ца дийнарча тайнара кхотуачака хьалиина. «Социализм СССР-е йоаха а хьадда а котъалар, вай мехка шерра коммунизм хьалъе йоалар, кхыча мехкашка социализм хьалъеш хилар, дунен социализма систем общество дегIаяра даьнье тIа-тIа дукхагIа хоадамбадаш бола низ хулаш латтаи колар — из дола хIама шоай бахьан долаш 1-ча Интернационало къовсам лоаттабаь йола идеяш практически кхоачаьтхилар да», — йоах «1-гIа Интернационал вIашагIделлача дийнахьа деза бIаь шу дизара хьакъехьа» КПСС ЦК-ас баьча соцам тIа.

(1964 шера предакцеро «Коммунист» журнала 17-ча номер тIара).

ПЛАНАЛ СОВГIА АХ МИЛЛИОН

...Зуйрийна смена хьа а йина болх бе дIайолаенний Грозненски консервни завода цехерча сменех цхьа смена. Баьца дааранш сомаш дукха лаьттача талхар кхерам болча дика кхета а деш шоай хьинар совдаькккда дкахьегаш ба цеха болхлой. Къьестта дика къахьегаш я Марпарьяниц Людмилас кулгалду смена. Цар ЖIанз кийчъю кабачкай икра, маринованни томати Iажаши. Арахецача продукце дикал лакха я. Кхо смена я тIа укхаза болх беш. — йоах цоо. Марьяница. — Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 47 шу дузача дениа сийленца наькъа дахара шера социалистически ахь йоарианый оаха. Яхьо ди тIехьа совдоах къахьегама толамаш.

Дукха ха яIале цехе болх беча наха хьатIавоагIа цеха начальник Маршанин Махьмад. Дог гIоадаьина юхьа тIа белар дула цунка Цо хоам бу болхлошка нийс бетта валови продукця арахецара плаи 23-ча сентябре тIеххоачаш а еш, планал совгIа 150 эзар консервай банкаш арахийца хилараx. Цу кхо дог гIоадьаккхар болхлой. Ер бутт боллехьа нийс бетта планал совгIа ах миллион консервай банкаш арахецаргьвай.—йоах цар цхьаине сапна массане а.

Октябра сийна цеха коллективо дош деннад шера план 25 октябре кхоачаш а еш, планал совгIа бIаь эзар консервой банкаш арахеца. Из къахьегама совгIат кийчдеча дика къахьегаш ба коммунистически къахьегама ударника цха сийлен цIи делаш 131 болхло, порхI бригада. Царна юкъе хьинарo къахьегаш я из.

Зигалова Рансас, Кудрявцова Ленас кулгалду сменаш, Ратько Татьяна, Депукаева Бэлла, цхьбараш.

Шу-шегIа хьахулаш дац уж толамаш. Къахьегама ояcарле лаккъяра дика къахьег цеха агитаторанa, балха тIа хьалха латтачар. Цар каст-каста беседаш ю балха дикагIйолча опытах лаьца, гучадоах балха юкъера цхоачамбоацараш. Цул совгIа, болх дIаболабалехьа е салоIача хана газеташ, журналаш лешаш хул уж болхлошта.

Цеха ноаторанa а хьинаре дакъа доац хьалхашка латта декхараш тIеххоачашдара. Масала, Алероев Iусман дикагIболча рационализаторех лоархIам ва. Цо дукха предложенеш балха юкъейихьай. Царех цаI я карборундови мойкай когдаметa металически мойкаш хургйолаш цо балха юкъейихьа предложени. Хьалха дIаяхача хана карборундови мойкаш ах бетта е бетта цкъа еха болх сица безаш хулар. Дукха ха йоайера цу гIулакхо. ХIанз керда кийчъяь мойкаш чIоагIа а я дукха а ях. Цо торе хулийт шера эзараш сомаш наччахьалкхена ахча кходе, къахьегама оясарле дикка лакхъе, цунга дIабола мах лохбе.

Цхьаькха боккха лоархIам бола керда хIама а да укх тIеххьарча хана балха юкъедихьа. Iадахача шерашка баклажанех дукхагIа икра йоахар, царех доакъош доахаш машинаш ца хилар бахьан долаш. ХIанз завода керттерча инженера предложенех баклажанех доакъош доахаш йола машинаш хьалйи. Царех доакъош а доахаш консерваш кийчъю. Арахецача продукце дикал дукха лакхагIа а я, 1,5—2-за дукхагIа уж арахеца торе а хул, яхаш дуц цо. Маршанина. Цу продукцена чIоагIа раьза болаш дукха къахаташ ух заводе. Уж сайна бола рационализатораш дукха ба заводе.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

КЛАССОВИ КЪОВСАМАШКА ЧIОАГIЛУ КЪОНАЛ

Кагирхой форуме

КIаьд балар фуд хац къонабарашта. Бийса ялхача хана а союзни ЩагIа болх беш яр комиссеш. ХIаьта 23 сентябре Iурра трибуна тIа наI шоллагIча хувцаш юха къамаьлаш де белалу оратораш. Комиссешка къамаьл даьд 350 саго, вешта аьлча къонахчар ассамблея кIара кхоалагIча делегата.

Из кхетадеш а да. Дувмар паргIато, къамаш кортамукъале бохьаьце, цIендаь гера дIадаккхара, машара, прогресса тIехьа къовсам лоаттабелга да.

Хьалхарча комиссе чIоагIа тIоараш деттадш тIара Кипра делегатo викал. Къамах турке ва из, цхьабакъда, греки - киприотий сапна Кипр цуп а дахьe я.

ТкъоалагIча бIаьшера цхьаише а бокъо яц къовсамe дешаи тIема ноокъостанца къестаде, йоах эIамигача саго. Киприоташа — грекашa а туркаша а—хьаллоац форума идеяш. Гречески -туркийи общинашта юкъе барт эгIарах пайда эца гIерт империалисташ. Тха-м барт эгIабац, империалисташ ба из даьр. Фашистий гIулакх доаллача элементий бекхах цIий Iодахад Кипре. Кипрски доп машаречa наькъаца къоастаде йиш я, хIаьлa из шигта мара къоастаде а дезац.

Цхьадолча даькъе ядерни тохламаш дар дIадоаккхаш дола Московски договор, машара тIехьа къовсам лоаттабеш йола СССР-а инициатива хьаллоац аз ахаш дийцар мексикански кагирхой делегата Белисарио Агилай Ольвера. Карибски кризис хиннача хана ясалал бIарга ца йойташ ший интернациональни декхар дизза кхоачашдир Советски Союзо, аьлар цо. Тхана диллургдац из, ЦIендаь гера дIадаккхарав вIаши гIулакхаш леладеш машаре дахараш тIаерзаьь йола решени форумо тIаэцар лов Белисарио Ольверона.

Къулбехьерча Африка викала Зепани Игала дуиц Феерурла фашистски диктатурана духьала къулбехьен-африкански халкъо лоаттабеча къовсамах. Советски правительства кортамукъале яккхара тIехьа къовсам лоаттабеча мехкашта ноокъостал денгда аьнна Н. С. Хрущева аьча заявление Iалаьмате боккха лоархIам цIаькха а белгалбоахкх цо.

ЦIоагIа тоохо эш лаццагI къонагIча комиссе дакъа лоацараша португальца Франсиско Дус Сантуса къамаьлага. Салазара фашистски режима прогрессивни студенчески организацешта низаш цу яхаш белгалдоаккх цо. Цхьабакъда, из шига дале а мехка кагирхошта юкъе хIара ди масса кала диктатора еликаиь духьалара протест шерагIа ярахаш латт. Тхо котдаргда, бIубешa йоах делегата.

Венесуэла викала Адольфо Гайонга дуиц колониальни шоай кортамукъале йоацачен мехкашта духьала идеологически экспансии яра йолча империалистий средствах. Радио, театр, телевидени, кино — из дерригa а яккхна тIахьожам лоаттабеш да. 1962 шера венесуэльций 1 миллиони 200 эзари берах цхьаккха образовани а йоацаш дисад. Дешар хьехнга лоатча боарама да мехка, цаьха сайна кIезигьлий наччахьалкхен педагогически училищаш. Образованена демократизаци яра, халкъа сакхетам лаххбара хьинаре къовсам лоаттабу Венесуэла кагирхошен студенташен.

Заседанеша дукха терко ю империалисташта духьаларча шаьй цхьоагIо чIоагIъяра долча дешa.

Москва. 16 сентябре съездий Кремлевски Дворце торжественни хьисание къамаш кортамукъа а паргIатта а дахара тIехьа, машар хилийтар духьа къовсам лоаттабеча кагирхойи студентийи Дерригдунен форума.

Сурта тIа: заседаней залe советски космонавта Гагарин Юре моарилал а хоаттам кулг делар форуме дакъа лоацаш волча Е. Мугензега (Уганда).

В. Гейде-Реге сурт.
ТАСС фотохроника.

Бокъонца йолча цхьоагIонна тIехьада тхо, белгалдоаккх Карлостоppо (Чили). ЭгIазлоица дуии цо латиноамерикански мехкашка дерригa прогрессивни низаш вIашагIтоара повкъарле еча антиреволюционни группаш группалгаш гIулакхех.

ВIаши гIулакхаш а леладеш машаре дахара проблема — форуме комиссешa юцача проблемех керттерар я. Къамаьлаш даьча цхьаболча делегаташа хьахьекхар из проблема шоаш нийса кхетаелга, хIаьта цхьабараша хIанзарча хана эттара лоархIамегIа дола из доацаш бIаргагуш харцахьа кхеташ.

Цу тайнарча горе-теоретикашта духьала хоадамболлаш къамаьл дир советски делегата Лиячев Алексей.

ВIаши гIулакхаш а леладеш машаре дахара йола политика кхоачаьтхе йиш йоацаш а иллюзериI хиларах кхы а тхо теоде гIертом а бар уккоо цхьабараш, аьлар цо.

— ВIаши гIулакхаш а леладеш машаре дахара тIехьа да тхо. Цхьабакъда, ухаш, форуме дукхаза кертагIдьахадар оаха эксплуатацена кIала латтараштех эксплуатацираштен юкъе цхьаькка машара гIулакхаш хила йиш йоацилга. Кремле прием яьча хана хоадам болаш а кхеташ а из кийцар Советски правительствана керте латтача Никита Сергеевич Хрущева. Хаборш а доацаш гIулакхашца утвеготелашта духьалара къовсам, цу дааькъе гера долаш бар в, оаош хьаллоацнна цкъа сайна дукхаза белгалдаьхад оаха.

ТIаккха сайна дуццарда доаццараш?

Оаха къовсам лоаттабу машара тIехьа, цхьабакъда, сагIийна деха хIама сайна империалистошкара бехац оаха из. Массанена хов, империалисташ тха доаззнна тIехбоьча бIаьш цIенхоттера оргIанарцеш а ца еш агрессор дIахьа вy оаха.

Цхьадолча даькъе ядерни герoнашта тохкамаш дар дIадоаккхаш дола Московски договора цхьабола ораторш раьза ца хилара укх тайнара шоп яьл безам бар тха: халкъашта дагалаттар да ларкIал совгIа хила вегаргдац. СССР-а, США-с, Великобритание яьаь а ца Iеш Московски договора кулгяш йиллай 100 совгIача мехка правительстваш.

Советски делегат хьаллоац дукхачa мехкашкарча викалаша.

В. Панаетов (Болгария): Наччахьалкхенашта юкъе машара гIулакхаш хиича мара чIоагIлургдац халкъий низаш. Советски делегацена цхьана дагара ба болгарски кагирхой.

Мосес Моола (Къулбехьен Африка): ХIаинe а дукхиa мехкаш политически кортамукъале а лаькха экономически кортамукъале яккхарга долхаш яз. Цхьаболчар кхетадаь духхьал цу гIулакха ца эшаи вIаши гIулакхаш леладеш машаре вахар.

Тим Хасфеоф (США): Нийса дац машаре дахара концепция къамаш-кортамукъален болами вIашин духьал уттадар. Машаре дахара тIехьа къовсам лоаттабаре халкъашта кортамукъале яккхара ноокъостал мара вергдац, бахa харцаха США-с Вьетнаме и агресси, Кубаие духьала хилар.

Андреас Лентакис (Греци): ВIаши гIулакхаш а леладеш машаре дахнга Iетъаьц беранттeн Iетъьама кIал латтараштен юкъе, машар хила беза яхилга дац, хIаьта идеологически къовсаме ва вIалла а дац, капиталистически лагера духьала мe лоаттабу къовсам социализмe соцабу хилагa.

Кагирхой цхьоагIо чIоагIъяра, паргIатон кортамукъали бахьанe лоаттабеча къовсама из тIаерзаяра, тIом ца хилийтара тIехьа дукха предложенеш тийлар комиссешка.

Белгалдоаккха деза, форума комиссешка китайски делегацеша хьалара дакъа лоацара — уж ба комиссеи кулгалдеча органашa, дукха попровкаши дополненеши тел, процедурни дешош уттадy, спрошa луш къамаьлаш ду. Цхьабакъда, решени тIаэцача гIулакх дIадахьача китайски делегацеи викалашта массапа хетараш юкъедихьача революцешта а кхаьдаи Iоссача а дакъа лацац.

Индиеи Китайнеи юкъера доаэдконфликт машаре къоастие аьна Цейлонен Гане делегаценa оттаь революци хьаллархча комиссе кицача хала зале баьгIараш вIазбуттай антисоветски къамаьл дир китайски викала.

Японаа, СССР-а, Ирака делегатана доаттIоаш дола шоа дежар китайски делегата.

Тахан делкъа тIехьагIа комиссей заседанеш йистеьннай. Комиссей викалаша форума пленарни заседание оттаерги шоай докладаш.

Л. БЕРНАСКОНИ,
В. ЛУКЬЯНОВ,
Е. ФАДЕИЧЕВ.
(ТАСС-а корр.).

МОСКВА, 24 сентябрь. (ТАСС). Тахан, беррига мехкашкарча кагийча нахагея мехкарашкен йохьийташ йола декларацени тIайийцачул тIехьагIа шоай болх чакхбаьккхаб къамаш кортамукъален паргIато, машар бахьанe лоаттабеча къовсама кагирхойи студентийи цхьоалaрагIча Дерригдунен форума.

ХИЙ ДЕХКА ХОВ НАХ ЭШ

УКХ ШЕРА хий дехкача льттаех дукхагlа пайда эца гlерт тха управлене боахамий кулгалхой, специалисташ. «Новый быт» яхача колхоза доккха беркат даьлар хий диларах. Цкъа мара хий дилла доацача майдан тlара а из вlалла ца диллача льттаи тlарчул шоаза дукхагlа ялат хьийкъар. Хий дилла кха белгала хилар № 3 сомий-бьаца даарий совхозе а.

Хlана хьатlанхьачай гуйра. 1965 шера хьувкъама лард йоллаш ба ахархой, механизаторащ. Цудухьа вlалла а диллалийта йиш яц хий дехка льтташ. Уж кlанзе а киечдарга хьежжа мара вlаштlехьдаргдац каннахьа а сиха а хий дилла.

Сона хетаргахьа хий дехкача льттаех бизза пайда эцара члоагlа новкъарле ю колхозийн совхозийн лаяикех хий дехка сеть хьаяра эша аьшкабетона конструкцеш хьаергйола организаци ца хиларо. № 3 йолча сомий-бьаца даарий совхозагара дlайиккхача гидротехникаш бац цхьанна а боахаме. Маргане а кхетадеш да хий дехкара болх лерттlа бьнаш бола нах ца хилча из болх лерттlа вlаштlехьбоаккхалургбоацкага. Хlьта поливальщикаш кийчбара йоагlаш йола йовкхо яц боахамашка. Хий диллара ха туллац латтача хана колхозийн совхозийн кулгалхоша команда яу бригадираштеи управляющедштеи. Цар шоашта эгтара хьалха хьакийсбенна нах хий дилла дlахьтчабу. Цlьхха хьежача коллагlчоа дулургдолаш хlама хет ций дулдилга. Бакъда, из гьнна ноца дац! Балхах ца кхетача нахахьа мичахьера, мишта, мел хий хьадилла деза, дlа-юха нийсде деза. Дукха моттигаш нийслу участка тlа хий хьачу а хилле цlаболхаш е lийне лабъеш балаш, хlьта хий хирцахьа а дахе пайда бара меттел зе ду. Тха боахамашка бац каналаштеи сооруженештеи хьалда доал деш, цу гlулакха бехкетоххаме бола нах.

Цхьадолча боахамий кулгалхошеи специалисташеи лерттlа терко еш lоиаш хий дехкара бокъонаш. Цудукха укх шера хьажкlашта цкъа мара хий дилла дезаш хьина план оттайир цар, хlьта из 3—4-зза дилла дезаш дар. Боарам боацаш члоагlа lаьхйир хий дуала ха. Из дуллаш 30—40 ди даьккхар 10—12 дийнахьа дилла дезача. Цу дерригенца къьгта хьагойт тха производственни управлене хий дехка нах lомабара цlенхаштта йоакхо а езнига. Вегетационни хий диллара къаьстта члоагlа аш догlаш хьисапе хий детта ниpинаш. Уж махуала сихагlа йоацачар lалапъе ева. Льтта оалача хатlд хlанз лаьрххlа леладе деза кха нийсделга, харшаш доахалга.

Н. ПОПОВ,
Грозненски производственни управлене хий дехкара йола инспектор.

УКХАЗА ХЬАЖКlАШ ЛАРХlАЦ

ЩЕЛКОВСКИ производственни управлене «Путь к коммунизму» яхача колхозе хьажкlаш санна йолча лоархlамерча культурана йоагlа терко яц. Соахка цу колхоза кулгалхой дагlа хиннабар дикагlа долча льтта шортта ширдаьнна яло а дилла, хиш дехка йиш хургйолаш харшаш а даьха. 200 гектар хьажкlий дlае. Бакъда, уж планаш кхоачашхилайзар.

Хьажкlашта хьакъоастадир гьнна улла вогlа дола льтта. Из моттиг йоархlаш мара хlама тlайоалаш яцар.

Масала, цхьоалагlча бригада бlаьсти 190 гектар хьажкlаш дlайийра укхаза. Царех 61 гектара тlа дlайийца хьажкlаш якъай. Хlана аьлча из льтта дирал йоалалаш хиннад. Хlьта вокх участкера доакъарийна лаьрхlа чуйца хьажкlаш гектара тlара 100 центнерал совгlа яцар.

Кхетаде хала дац шитта гlулакх латте колхоза доакъарий база члоагlъе вlаштlехьдарг ца хилар.

Колхозе хьажкlаш дукха лоархlаш да хиларах дакиа лоха гlадамаш дола хьажкlащ юе цига, цхьанкха терко яц дукхагlа моша доакъар даргдола, дикагlдела хьажкlий фу lалащдара.

Дукха ха яц цу колхозе доккхий таламаш доахаш хиннa. Хlара гектара тlара 75—80 центнер фуальяьха хьажкlаш 600—700 центнер моша доакъари кхедора цар. Мичаб уж нах хlанз?

Нах-м шоаш хиннараш бар, бакъда, хьажкlаш дикагlча лаьттара дlа а яьха воча льтта е баьннаб колхоза кулгалхой. Из гуш да цигарча планироване практикага хьежача.

Цар йиш я мошача доакъарийна лаьрхlа гектара тlара 600 центнерага кхаччалда хьажкlаш кхеергйола участкаш кхоастае. Цукга хlанзе а хьажа еза колхоза правлени.

Н. МИХАЙЛОВ.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ЛЕКЦИОННИ ПРОПАГАНДА—ЙИЗЗА ТЕРКО

БЕРРИГА идеологически болх дlахо члоагlбанза барг ца хиларо «Знание» яхача Нохч-Гlалгlай республикански общества еррига организацецбара дlадех цар болх дlахо тоабелга, эттара хьалхарча аргlанна, партийни органий кулгалда а цар дакъа лоацаш а еш йолча пропаганда массе тойла дlахо тоаделген цар аффективность даккъелген.

КПСС XXII-гlа съезд хинначул тlехьагlа общества организацейи цар правленейи болха тlа доккхий дика хувцамаш хиннад. Цар маlан да XXII-ча съезда а цул тlехьагlарча КПСС ЦК Пленумий а документашта еш йола пропаганда материальни производства даьлъе уж практически чекхйоаккхига вlаштlехьдаккхарца тlа-тlа дукхагlа ювааш хилар.

Из вlаштlехьдоал къахьегамхошка болча дуккхача наьха кхетамаштеи уйлаштеи даим воздействи ярца а социалистически яхьен lилмана, хьалха латтача опыта карагlдаьннараш производствана юкъекхахьареи керда формаш дегlакхувлара, хьалхлоаттаира, дlайоаржаяра гlулакха инициатива йолаш члагlертта къахьегаш йолча «Знание» яхача Нохч-Гlалгlай общества районнии городскойи правленеша юкъарчал доацаш доккха новкъостал а деш общества юххьанцарча организацеша организаторски болх барца а.

Общества районни организацей правленеша даим тlахьожаш лоаттабу лекционни пропаганда мишта лел, цунах боал пайда мелхаб хьожаш. Вай республикерча дукхагlа йолча городашкеи районашкеи «Знание» яхача общества правленешеи юххьанцарча организацешеи кхетадаьй пропагандистски балхах доала беркат — из практически экономически результат хилар, вешта аьлча, лектора-общественника, «Знание» яхача общества члена деше производствана, къахьегама овсарлевна еш йола вlашии хилар.

Хlанз общества районни организацей правленеш дикка члоагl а еннай, пропагандистски балха тlара керттера декхар кхоачашдеча — коммунизма материально-технически база хьалъеча идеологически гlулакхаща кхоачамбара производственни управленей, колхозий, совхозий, заводий, фабрикий, школай, дешара заведеней партийни организацей тешамера гlоавий а хиннай.

Политически lилмани знаенита пропаганда яра болх дика вlаштlехьбаьккхаб Ленински, Ведана, Старопромысловски районашка. Укхаза шоай хан-хаппахьа юкъ Общества юххьанцарча организацей балхий планаш, лекционни пропаганда кхетамца пайда эц культурно-просветительни учреждених. Вай республикерча дукхагlа йолча районашка общества правленеша культура болхлошца — клубай, библиотекай, культурай цlеной заведующецца айхха буваш а балаш лелабу шоай пропагандистски болх.

Масала, «Знание» яхача общества районни организацей президиумий правленешца цхьана культура отделаша вlашагlъехка тематически сайренаш хилар 1964 шера Ведана, Урус-Мартанца, Сунженски, Шелковской районий клубашкеи культура цlеношкеи укх темаех: «Хими — кхашкеи фермашкеи», «Дулх даккхар дукха лоаттабеча къовсаме ха зехьа на йоае», «Малагlа лулаи доала дьыях», и. кх. дl.

1964 шера лекцеш дикка дукхагlа еша льнай юрта боахамех промышленностеи производства толамагlа йолча опытах пропаганда еш еша лекцеш а хlьта шитта юртбоахамеи производственни знаенита пропаганда еш еша лекцеш а.

Могабе йиш йолаш ба пропагандистски балха результатий эффективность лакхъяра тlаберзабаь бола Общества дукхача районни правленей болх. Масала, Общества члена нов. А. И. Кирова, Сунженски производственни управлене керттерча зоотехника нов. Д. Семенова инициативах «Победа», XIX-ча партсъезда цlерахча, XX-ча партсъезда цlерахча, Кирова цlерахча колхозашка юкъейихьай колхозий хукха а кlеаигагlа мах бодаш хlара lасилга деннеи байсаннеи 700—750 грамм дулх тlаккхетаннн йола искусственни шурийца lаьсий интенсивно кхабара метод.

Цу дакъе болх дика бу Общества Наурски организаце. Доахана дуц йола шура 20—25 процент совйоаккхаши цуй хьоалал 4,5 процентага кхоачаш лакхъеши йола карбамид доахаина телача доакъарий рациона юкъеахийта иолавеннача «Терский» совхоза зоотехника А. Г. Минаева почин хаппахьа хьалийца хайра районни организацена.

Наурски районе В. И. Ленина цlерахча колхозе сипое йолхача хана карбамид тохара гlулакх толаме чекхдоах. Из дола хlана шерра пропаганда еш ха «Знание» яхача Общества лекцешкеи докладашкеи.

Массана а йоагlача томаех лекцеш еипар санна йола пропаганда баккъахьара формаш поаш хилар хьалхах общественно-политически lилмани знаешта пропаганда яро, дукхача наха хьалхашка лекцеш еипаро, экономически lилмани производственни конференцеша, экономически анализ сайренаша. Общества организацеша юрта районашка хьнаре дакъа доац культпросветучреждеиеша юртбоахама специалисташ вlашагl а беттаи укх тайпара сайренаш еча балха юкъе: «Доярка Ди», «Хьайбаш лелаеечун Ди», «Хьажкlаш лелаечун Ди», «Механизатора Ди», и. кх. дl.

Цу сайренаша новкъостал ду, юрта боахама къахьегамхошта юкъе, къаьстта а професси хоржача кхьагъа тlа, вахарга бодача наькъа тlа латтача юрта кагирхошта юкъе, профессештеи хьалха латтача производственни опыта методаштеи пропаганда [illegible].

Балха еррига формаш эргайоахаш тоализа, «Лектора денош», районни совещанеш Общества юххьанцарча организацейи районни тематически секцейи лекторий, председателий семинараш хиза ергьяц.

Баст-касто е еза кагирхой сайренаш, тайп-тайпарча поколеней викалий кхетачеиаш, цlи хезача нахацара, юртабоахаме хьалха латтарашцара кхетачеиаш, вlашагlйоахка еза лекцей къаьстта циклаш, культура университеташ.

Лекционни пропаганда моллагlча а форма вай мехка шерра коммунизм хьалъяра сийлахь-йоккхий планаш кхоачашъяра дукхагlа новкъостал дергдолча тайпара вlаштlехьдаккха деза гlулакх.

В. ПОЛЯКОВ,
«Знание» яхача Нохч-Гlалгlай республикански общества референт.

Дош харц хиннадац

ЦАХАЙ санна дагадоагlа «Октябрьнефта» НПУ телемеханизированни промысла кхоалагlча бригада болхлоашта ер шу долалуш мехкдаьтта дакхкара шера йола план хаддал хьалха кхоачашъе шоаш дош денна. 1-ча сентябрага кхаччалца баьча балха итого бовкка яхъ бера бригадаз коллективо кхоачашъяьй шера план!

Шоашта карагlдаьнначох кхоачам а баь lа дага бац телемеханизированни промысла кхоалагlча бригада болхлой. Хlанз цар карайца декхар да Октябрьски социалистически революце 47 шу дуаача ден сийна укх шера планал совгlа шоаш дала лаьрхlа мехкдаьтта заар тоннага дlакхоачаде. Из гlулакх а царна карагlдаргхиларах шеко яц, хlана аьлча цига къахьегара промыслашка балхаш даь а йоккха опыт йолаш а нах ба. Масала, кхоалагlча бригадана доал деш вола мастер Лукьянов 1931 шера дехз из болх беш хьаьоагlа, 20 шу гарга да «Октябрьнефта» НПУ меттел вай республике а цlи хезача вокхагlа волча оператора Юсупов Хавади промыслашка болх бу а. Иштта балхаш даь ва оператор Белин Василий.

Кхоалагlча бригада къахьегамхоша дош деннад ер шу чаккхалдехьа республика мехкдаьттахошта юкъе хьалхара моттиг яккха.

Сурта тlа: (аьрдехьара аьттехьа) вокхагlа вола оператор Юсупов Хавади, замерщица Чубко Зинаида, оператор Белин Василий.

И. Плиева сурт.

КХОАНЕ ГАРГАКХУВЛАРИЙ СЛЕТ

Хургдолчун разведчиккий мугlараш нахадаш дегlаух Магlалбике. Хlанз города предприятешка 200 совгlа коммунистически къахьегама ударник ва. Кхоккха а мехкдаьтта промысел, бурув деттача цхоалагlча контора 2 бригада, шоллагlча контора 3 бригада я коммунистически къахьегама цlи лелаеш.

Укх деношка города къахьегамхой дикагlбола ниалаш гулбелар коммунистически къахьегама ударникий шоллагlча слете. Профсоюза промыслови комитета председатела нов. Завадско «Малгобекнефта» нефтепромыслови управлене предприятешкарча коммунистически къахьегама тlехьарча яхьах лаьца доклад йир слете.

Члоагlа уйла тlайохийташ лелайтlар собране хиннараша шоллагlча контора бригада мастера нов. Богаевске къамаьлага. Ахлове яхача мерза тохкамаш деча майдане шоай бригадо 3100 метр кlоарта бурув техача скважина слете ший болх дlабола беча хьалхарча деношка низ бола вlеди тохарех дийцар цо. Укхаза цу дикагlйолча бригада кулгалхечоа бригадана коммунистически къахьегама цlи яздрах йола маццат дlаелар.

Цул тlехьагlа слете къамьлаш дир № 1 йолча бурув деттача контора профсоюзни комитета председателa нов. Якушкина, мехкдаьтта доаккхача кхоалагlча промысла мастера нов. Трегубова. Ленина орден лелавча цхьоалагlча промысла заведующе нов. Пауха, кхычар.

Социалистически яхь хьалхе лелаеча дукхахчарна сийлен граматаш маьхера совгlаш делар.

Сийзахь-боккхача Октябра цlейна къахьегама толамашца накъа лахара семилетка ялхагlча шера план хапах хьалха кхоачашъяра, къахьегама кердача толамашца дьке гlадйигара Магlалбика къахьегамхой тlахьехаш йола кхайкарал тlайийнар слета доакъашхоша.

В. БАЛЯСНИКОВ.

КЪАХЬЕГАМА ВАХТЕ

Октябра дезача цlей сийна яьржача социалистически яхье дика къахьегама котало яьккхай Гудермесерча НПУ мехкдаьттахоша. Мехкдаьтта даккхара нийс бетта план 21 сентябре кхоачашъяьй, хlьта газ яккхара план дукхха хьалха кхоачашъяьй цу управлене мехкдаьттахоша.

Далагов Тахира кулгалдеча технологически служба мехкдаьтта доаккхараша зерl бlаьш тоннаш мехкдаьттеи ззараш кубометраш попутни гази яккха, из да цар дезача цlейна кийчу совгlат.

В. НИКОЛАЕВ.

ХЬАЛХАРЧА дийнахьо догlа а дийлха кхаьна яр lуйре. Кху а делха мегаш дар догlа. Бакъда, Урус-Мартана производственни управлене «Красноармейский» совхозе lуйреха балха арабаьнна бар нах.

Свекла хьакерчаьча «СКСМ-3» яхача комбайнаца кхайна цкъа го а баьккха комбайна юхо воаллар звеньевой Алсултанов Увайс. Комбайно хьалоарцаяь шекара свекла хьатулъенни мерза оалаш цlенденни боахкар болхлой. Свеклах хьалъюзаш латтар ноосехх машин. Льтта тlадда хилар бахьан долаш дика лелацар комбайн, цудухьа уреш цlендеш воаллар Увайс.

— Лерттlа болх бергбар тахан догlа ца деллара, — кьалхьакар из шоайла вlашагlа а хьерчалуш балхача морхашка.

Алсултанов Увайса кулгалду звено механизированни лоархlаш яц. 40 балло-гектарниш ва звене. Цхьадолча боахамашка санна хlара гектарнина шекара свекла къьаст-къаьста эшац укхаза чу, берригача болхлоша цкъатарра дlа а этте бу из болх. Цу гlуланхо лакхъо балха томаш. Машинаш сихагlа йогуш йиш хул, кlезигагlа йоаю цар ха. Бакъда, шекара заводе дlахьхьалехьа тоа а зе журнала тlа къаьст-къаьста дlаязъю хlара гектарнишо хьалхзеь свекла.

Мерзача оалий дакха хьулкъаи хьалахьебаь гектарникаш дукха гучабаьнаб хlанзе а Увайса кулгалда [illegible].

— [illegible] хьалхкеьй свекла, — йоах механизатора,—Исраилова Асиата, Исаева Заинаlа, Тадуншева Айнаlа, кхычар. Юкъера лаьрхlача хlара гектара тlара 240—250 центнер свекла чулхьаргъа оала укх шера. Цаннах лаьрхlачуя дикка кlезигагlа хурга тха свеклай центнер дикхарга дlадодар, хlана аьлча, планах лаьрхlачуя кlезигагlа бар оаха кулгаца болх.

Къахьегам кlезигагlа дlабахийтара йолаш йолча торонех хlанз хlуна эцац оаш лерттlа пайда? Лордаш дlайоалаш цlен а еш, шекара свекла чуэца йиш йолаш ца йий хьогара комбайн. Свекла дукхьал хьакерцаяр мара ца дlеш а ца еш дlа хlана ух хье? — шийга хаьттача Увайса дуац:

— Комбайнаца свекла цlенъеш хиnча къахьегам кlезигагlа дlагlортбар тха. Из хоо тхоана. Йиш хилча оаха пайда а эцаргбар цу гlулакхах. Бакъда, тха совхоза хианна геттара хала лаа «СКСМ-3» яха комбайнаш. Цудухьа вlаштlехьдалац комбайна йиала мерза кхоачашъе. Болхлой деш хlана а доалаш багlаш хуж. Геттара лоалу къахьегама овсарле. Лорлаш дlайоаха механизми цlеньяь свекла lоеш йола бункара дlа а аьхка дукхьал мерза оалаш хьахарцадергдолаш тоальй оаха тхоай комбайнаш.

НИЙСА дац звеньевойс ахар, болхдеша гlодара шоашка еиа техника lоаштa товча тайпара тоа а ца еш, цунах лерттlа пайда эца беза совхозе. Цу гlулакхага тьажа а техника караерзае механизаторашта гlо де а декхарийла ва совхоза керттера инженер.

Дикагlа лоархlаш йолча Сербиев Канкае кулгалдеча звено коллективо хьалхкеньча шекара свеклага хьажа дахар тхо.

58 — 60 шу хургдолаш воккха сaг ва Сербиев Канки. Бакъда, эттара доккхагlа хьинар дола хlанига саг эшавергволаш хадай ва из. Дикалагlа шу да цо шекара свекла кхеча звенона кулгалду. Шерра-шера дика хул цун звенос кхеду мерза оалаш. Укх шера еррига совхозерчул а дикагlа кхеьйй шекара свекла цун звенос.

БЕРКАТЕ ГУЙРА

Хlара гектара тlа 250—260 центнер шекара свекла йоаних цар. Иштта дика свекла хьалхкко вlаштlехьдаьнид звено свеклана лерттlа гlулакх дар бахьан долаш. Хlанзалка цар тlагlертта къахьийгад дика хьувкъам кхебе гlерташ. Цуьга дlаделдар махуала лехдеш 250 центнер свекла гектара тlара чуеча деррига дlалаьрхlача 267 сом 70 кепиг ахчев 45 — 50 килограмм шекари доагlа белхлочоа. Бешта аьлча 185 центнерага кхаччалца баьккхача хьувкъьаяа хlара центнерах 1 сом 10 кепиги, цул совгlа яьккхача хlара центнер свеклах 1 сом 48 кепиги доагlа гектарника.

— Шин гектара тlа 810 центнер мерза оалаш хьалхедьыд тха дикагlа йолча болхлочо Голубь Екатеринас,— дувц Канкас. — деррига а цо эцаргда цунах 965 сом 20 кепиг ахчеи 160 килограмм шекари.

Хьувкъам кхебарга хьежжа алапий эцаргдолга а хоаш дика къахьийгар укх шера юххьанца балха еача къонача йойо Исраилова Яхас. 370 центнер свекла хьалхай цо ше лелаьча гектара тlара. Дукхьал премиальни ахча 270 сом 10 кепиги эцаргда цо. Хlьта деррига дlалаьрхlача цо эцаргдар хургда 479 сом 60 кепиг ахчеи 74 килограмм шекари. Иштта дикка хьувкъам хьалхкебаьй звено Кагиров Ибрахьима, Хатуев Рахьата, Сербиева Яхийта, Исраилова Хамаматув, кхычар. Хlанз тlа декхар да цхьа оала льттах ца боалийташ свекла чуэцар. Кхьыметтел шин-кхаь квадратни метра тlа цхьанна оала буса а дукха свекла йоаьга [illegible]...

ХЬАЛХХЕНЬ дика свекла сихагlа чуйца дикка гlерташ чуйнна къахьегаш ба шоллагlча отделенера кхь-а [illegible] звено болхлой а. Денна 80—100 тонн шекара свекла дlачуду укхазара Шаьларча шекара заводе. Дика а лоархlаш дlайийю свекла. Дукхагlа дlаккхуть мерза оалаш дикагlча шофераша ки. Солтамурадова, Акмурзаева, Исраилова, кхычар. 3—4 рейс ю царех хlаране денна, цкъа хьош 3,3—3,5 тонн свекла дlахьу. Мерза оалаш lоалагаргдоацаш дика тоальй еррига машинаш. Хlананехьа 3800 тонн шекара свекла дlаениий заводе болхлоша, пачхьалкхенна.

Ам. ПЛИЕВ,
тха сойкор.

Хьажкlаш — Даьхенна

Сиха а дика а 450 гектара тlара хьажкlаш чуэцаш латт Наурски производственни управлене «Братский» совхозе.

Чуэцаш санна сиха пачхьалкхенна дlа а лу хьажкlаш. Сихагlа хlаеача кlезигагlа йоагlа, — йоах хьатта заведующе нов. Исаева.

Норма 7 центнер мара йоацача 9 центнерага кхаччалца хьажкlаш цlенъю хlара дийнахьа хьаттарча болхлоша Хаммурадова Хlижана, Сакаева Любас, Булатова Фатима, кхьбараша.

Болх дика бу шофераша Комаров Тимофея, Хасуханов Вахас. Хlара денна 20 тоннага кхаччалца хьажкlаш дlахьуь цар элеваторе.

Болх иштта дика вlаштlехьбаккхарах цхьаккха центнер хьатта ца уллийташ пачхьалкхенна хlачутел совхоза хьажкlаш.

М. ГИЛОВ.

Октябра дезача цlейна сийлехца накъа бахара доккхий декхараш тlайийца хьинаре къахьегаш я нов. Белетно кулгалдеча коммунистически къахьегама сийлен цlи дезаш Нефтемаслозавода № 16 йолча установка коллектива. Валови продукци арахецара нийс бетта план 5 сентябре кхоачашъяьй, хlьта арахецача продукцега дlабодв мах лехбарах 235700 сом ахча кходаьд цу коллективо бархl бетта. Цул совгlа цар кходаьд: хий — 16,2 процент, lм — 13,6 процент, реагенташ — 6,9 процент, кхычараш а.

Уж толамаш доахаш дика къахьийгад оператора В. Рухлина, оператора гlоnчо Т. Доценкос, иштта кхьбараша а.

Сурта тlа: (аьрдехьара аьттехьа) установка технологаш З. Гилунова, В. Рухлин, Р. Абакумова, Т. Доценко, Е. Кучеренко.

И. Плиева сурт.

Къулбехьерча Африкера моцал

МАЬЛХА хьалхарча эlанараш ца саг аисал врадешка. Маlа нах хьалха дlаболх. Дийнахьа юрта гонахьа го боаккхаргба цар цхьаккха тайпа болх корабоагlий хьежаш. Хlьта массаз бе бола корорг ца хиларах-м дог гийна ба уж. Итташ километраш хулача округе болх боаш цхьа моттиг корабоагlаргйола кlай фермер вац. Хьалха льтташ долча Трансваале кхат хьувкъадаро lаьткъаьй вlалла ца хиннача тайпара укх шее шера латта йокъал. Кlай бараш городе ул. Цхьайолча районашка 50 километр хиалал йолча моттиге кхаьннех дукхагlа европейски поселенец хургвац.

Городе бода никъ африканцашта дlакъайла ба. Дукха ха йоацаш Къулбехьарча-Африкански Республика парламента «бантах долча расистски закона» пайраька яьй, хlьта африканцана шоашта баха моттиг лахара а уж дlа-юха ахара а ше тlахьожаш лоаттабу правительства. Резервацена дехьа балха оттара лаьрхlа бочъа аш.

Маlача наха тlехьа арабовлаш латт боккхий нах, кхалнах, бераш. Хижинашка цхе буе хала дамогаш бараш, дlалела цхо боацаш моцале кlалбитараш. Дlалела мел ногар маьлхо доккъадаьча наиса кхашка саранча йоае е хьунашка ял мегаргйола хlама даха нода. Цкъача мачикаш моббелоя яха жомараш бахьанце довнаш доал нах майналаштеи юкъе.

Миллиош совгlа нах бола баьнда яха цlенна первобытни хьисане нахарга юха тlайоагlаш латт. Хlара да тlехьа халагlа кул дика хlама лаха. Денош дlаух Лимпопо яхача моттигерча ушалашна дегlача мутови яхача гаьлаш тlара ха хlама лехаш. Зулгатий боарза гlадж чуlеттача цийна доацаш ио мара меттахьа далац уж. Гlажа вагтахьа хьатlадаьнна дуйлат сесуда чу хьачухоес. Мобани яхача пlанех хьалйизача дуен чуинначa банкагех 10 пент лу.

Африкански дезалех 46 процента мара кхача эша тоьаш хьадоаккхаш йоаза аlари.

Цхьа саг вола дезал цхьан бетта кхабара ЮАР-ера официальни нийшлун 49 рандаш яле, хlьта дукхагlа болча африканцашта хьатlалоагlачол цкъа рандаш мара хилац. 5-6 саг волча цкъан юар дезаза бетта алапи 1,5 рандаш да.

Кху толамагlа дац цо гlулакх нехка кхыча районашка а. Къамаи Кригера паркана доаьу а доаиц алача Мингаи Макуйяи яхача округашка геттаро оо хьал да. Бекхмерхори пелиаграи аха лазараш да юрташка. Дукхагlа болча кана мика хилар бахьанце лерттlа вегlадагlаш бераш. Хьалльча хlара кхаь берах цкъа мара шерага кхачаш. Европейский берел 15—25-зза дукхагlа ца африканций бераш.

Къамаи Кригера парке бодача наькъ тlа лелача автомобилашка батlарашкара сагlа дехаш латт дукха бераш. Дикал дог хилда и цар гlальенна юхьмараш. 15—30 километр гаьна ядача африканций школашка урокае даттlаеше а иоцила дог гlал а дале lалег бераш.

Резервацеиа гаьна доацаш дахача хьаьнача льтташ тlа латт 2—3 метр урагlахха хьажкlаш. Из льтта а уж хьажкlаш а кlайча фермерий а. ЮАР-а расистски lаьдало африканцашкара хьа а лаьда европейски поселенцашта хlаенна хьалха цар хиина дагlенаш хlамаш дlалелай льтташ. Апартеида политика лелаю правительства, африканцашкара цар льтташ дlалоах, уж lаьаьнаго оо хьалаи долча районашка баха дlаухийт. Миллионаш болча африканцей цийна эшача рудникашка, заводашка дlаухийтаргбола, дарегlа къахьегаргдола болхлой бе гlерт lаьдал. Хlьта цхьабараш дукха хабар доацаш резервацешка чубоахк—къулбехьен-африкански концентрационни лагерашка. Кхьыметтел аьат хьийкъача шера а пиаткъа мара дезал кхаба хlама кхачац царна.

Наггахьа мара догlа ца делхача, хlама ца хулача резервацей льтташта наган миллионаш бола нах кхаба. Льттай эlаента доакъьлаташ тlа кулгашка мара баах бац. Е минеральни удобренеш, е цхьаккха тайпа дукхьа доалаш хьайба дац нахарга. Банкаша субсидеш лаарга хьежа а релан.

Африканцашта хьахоадаль дукхазlа йола территореш пресса ниналаш чуботташ яц. Резервацешка водачоа йиаш йола боккхо мохкагlчоа лап полице. Деррига а ду правительство африканций вахара хьал общественностах лочкъаде гlерташ. Цу районашка моцал а хуаш цепа йоазон тlа арабаьнна доам харц бе гlерташ дукха къахьет во. Цул совгlа, официальни ннкалаша беррига бехк тlабеда африканцашта шоашта, «царна нийса диста вlаштlехьъдакхха хац» яхаш.

Иштта хьал да африкански районашка. Хlьта малхбоален Трансваале миллионаш лимонаш, апельсинаш йоахка а луш йоаш латт, хlана аьлча шоашта детача маьхах уж йохка моттиг хоралгlац европейски фермерашта. Уж культураш сов дукха яхар бахьанце периодически хьажкlий, бананови, ананасий «кризисаш» хул мехка. Уж культураш ннача боаралье яхара тlахьожаш лоаттабу правительства: сом, баьца харараш, кхат доазал дехьа болцача маьхах доки, е хlалакду. Иштта кlайча фермерий доходаш лораю, хlьта миллионаш бола африканцаш моцал йолаш ба...

Ю. УСТИМЕНКО.
(ТАСС).

Доьазол дехьара

У ТАНА ДОКЛАД ЮВЦАШ Я

НЬЮ-ЙОРК, 23 сентябрь. (ТАСС-а корреспондента С. Лосев хоам бу):

Кхерамзален Совет хьажаш латтача Генеральни секретара У Тана льча Кипрерчa ООН-а операцей хьакъехьарча докладах йолча дискуссе къамельлаш дир Бразиле, Чехословаке, Франце, Берег Слоновой Кости, Марокко викалаша.

Бразиле делегата Жералдо де Карвальо Силоса къамаьл дир Кипрерча ООН-а бIуьнашта хьашт долчу аха бокъо ялара тIехьа.

Роже Сейду (Франци) аьлар, Кипрерча ООН-а бIуьний операцешцара шай правительства гIуллакхаш ухх шера март бетта уж хиннача тайпара дисад. 4 мартерча Совета резолюце тIа белгалъяьла ООН бIуьний мандата хьалхагIа хинна условеш кхы а кхаь бетта тIехьалха еза, аьлар цо. Французски делегаци дукхьала хургьяц ООН бIуьний полномочеш шийсагIа белгалъеш йола рекомендацеш тIаьцара.

Берег Слоновой Кости викала Арсен Ассуан Ушера дагадоккийтар гIайрен тIа залони порядоки лоаттаяра хьалхара керттера бехктоххам Совета мартовски резолюце Кипра правительствана тIабилла хилар. ООН-а бIуьнаш тIахьийкар Ушера из дехкар кхоачашдара гIулакх Кипра правительствацa барт болаш уж хилара. Цунна хетачох, президента Макариоса тIеххьарча инициативах чIоагIаленаши ООН-а генеральни секретара йийца кхыйола проблемаши дIакхара хьакъехьара дош толамца къоастадаре лардаш йоахкаш я. ЛоархIаме да, аьлар цо, Кипр массане а ООН Устано лораеш йола суверенни паччахьалкхе лархIар. Из ца доьй белгала йоацача хана ООН-а бIуьнаш Кипре дита дезаргдолаш хургда дIахора гIулаккаш, цунгара хьадала тарлуш дола шоай деррига хьашт мел доацар а тIехьа.

Кипрана гонахьа хIана латтача кхеххамо мичча хана а Греценски Турценек юкъе тIом гIоттабе мегаш хилара кхерам ба, аьлар Сиди Бабис (Марокко). Мадарра аьлча Мароккански делегато хьаллаьцар Кипрера ООН-а бIуьнаш сопдахарек царна финансировани яра порядок хуцарен хьакъехьара предложени.

Чехословаке викала Иржи Гаека аьлар, шай правительства, Кипра правительства позици теркал а еш, хьаллоац ООН-а бIуьний мандат кхы а 3 бетта тIехьалкхар, нагахьа саина совнагIа ен-лача хана цу бIуьнашa чакхдоаха гIулакхаш бодъенца 1964 шера 4 мартерча Совета резолюце тIа маьххара хуле.

Турци терзашца чуйоагIаргхилара кхерам цIенбаь дIабаькхка баьннабац. НАТО керттера мехкаш хIанз а республика чурча гIуллакхашта юкъегIерт, шоашта болча аьттох дукхьа моастагIал дехкаш да. Кипр нейтралиэма наькъа тIара а яьккха, тIема базана меттел из йита гIерташ. Чехословаке викало тIахьийхар Кхерамзален Совет моллагIча тайпара хинна а арахьара низ тIаба а юкъе гIерта а безам болаш хиларах Кипра Республика лораяра.

МАШАРА ЙОЛЧА КОМИССЕ БОЛХ ЙИСТЕБАЬННАБ

ПАРИЖ, 23 сентябрь. (ТАСС). Конго машар оттабара къьастта вIашагIъелла хиннача, Кене столице Найробе заседанеш яь йолча комиссе болх йистебаьннаб.

Болх чакхбоаллача хана комиссе ладийгIар Чомбе бIуьнашта духьала герз кара а ийца къовсам лоаттабеш долча Конго повстанчески низий викалашка. Комиссе цу тайпара вIашагIкаийттача Штаташка мисси яхийта а лаьрхIар, Чомбена телаш бола тIема кхоачам сонийтилга хьадехар духьа.

Комиссе балха вож дакъа, Франс Пресса агентства корреспондента боча хоамах, шинна а Конгон Бурунди гIалга да. Комисси цу мехкашка яха еза 1-ча октябре.

Германски Демократически Республика промышленни а культурни а центр лоархIаш йолча Лейпциг яхача городе вай ханарча архитектурах дола хоза цIенош хьалдеш латт. Доккхий хувцамаш хинна эргайоалаш латт къаьнарча города центр а кхыйола районаш а.

Сурта тIа: Карл Маркса майда тIа хIанз дукха ха йоацаш хьалъяьккхача Берттерча почтамта здание хьалхашка.

АДН—ТАСС сурт.

БОЛИВЕРА ХЬАЛ

ЛА-ПАС, 23 сентябрь. (ТАСС). Правительствана духьалара заговор гучайаккхора хьалъехьа заявлени яра дуэзадения Боливе кхохнадения латта гIуланхеш кхы аттаче далалзе да хIинa а. Осадни положени а боррагча мехка.

Чурча гIулакхий министра хьахкайладаьччох, хIанз набахтенцана за политически гIулакхашта лаьца 80 совгIа саг.

Малаш ба ца хоача наха дов даьд республика вице-президента инарала Барриентас Ортуньона. Цун цIагIа чукхосса хинна бомба цIозиг-дукха цIенош доха а деш яйннкай. Баррьентос Ортуньо ше ундорпалар мара нхы зе ца хулаш хилла.

Боливе Компарта къамаш секретариате ше хоьп тоха арахьяхача заявлене тIа харцахьа лоьрхIад халкъ кхерадар а шоашта эшараш дIадоахаш къахьегамхоша лоттабеча къовсамаш ноаькъарле яр а духьа мехка осадни положени оттадир. Шай бокъонаши хьалташи баькъ доцаш лоттабеча къовсамара цкъоагIо чIоагIъяра хайнъ тIахьйх Компарта.

Рассисташ тIагIерт

НЬЮ-ЙОРК, 23 сентябрь. (ТАСС). Къулбехьен Штатий законодательни органашка чубеннача рассисташа юха а кампани йолайаьй муниципальни школаш федерализи Iаьдалий доалера якар духьа.

Алабама яхача штата законадательни собраке къаьсттача сессе тIайийлай школьни гIулакхашка федеральни судий цкъаккха тайпа лоархIам хургбоацаш конституцена юкъе даьча хувцамашка хьожаргйола къамаи конвент гулъяра тIахьекаш йола резолюци.

Цу даькъе штаташта йоккхий «бокъонаш» лулга дIадех аьнна хетийташ я делаеш йола кампани. Мадарра аьлча, моттигера законодателаш — рассисташ законапа чIоагI а йита бокъонаш яха гIерт кIайбараши Iаьржа бараши школашка дешаш цхьана хилийтара тIехьа лоттабу къовсам къахетам боацаш тIабар духьа. Уж, хьалхагIа а санна, дорхбеппа гIерташ ба школашкара расови сегрегаци «конституционни ца хиларех» США лакхехьарча судо дукха хана дехз тIаьйица йолча решенех.

Дешара заведенешка рассови дукхьаленаш «чIоагIъяр духьа йолаьча наступленена керте латт Алабама яхача штата губернатера гIулакха тIара бIехагIа вола расист, соахка «кIайбарий» университете дIачуийцача студента-негра шийттара викъ бийхка вола Уоллес.

НАТО МАНЕВРАШКА ДАКЪА ЛОАЦАШ ЯЦ ФРАНЦИ

ПАРИЖ, 23 сентябрь. (ТАСС). Селхан ухказара хьахайпачох, французски флота форда-тIема кемашa дакъа лацац Атлантике дIайолаеннача НАТО тIема форда маневрашта юкъе. ПхьабакъДа, царна кийчо еш яькккача дукхача хана лийрхIар цар цу маневрашка дакъа лоацаргдолаш дар.

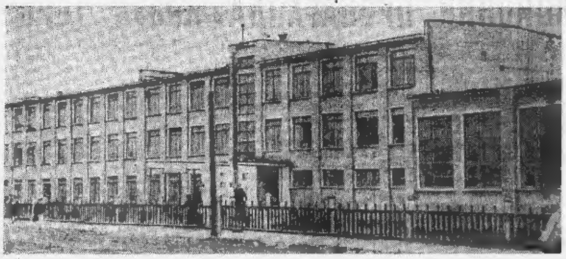

КЕРДА дешара шу доладуш кхы цхьаькха керда школа кхаьчай Октябрьски района дешархошка. Из я «Грознефтестрой» треста номер 12 йолча гIишлой-монтажни управлене коллективо укх шера хьалъяь № 53 йола бархI шерара школа. Доккха совгIат да из дешархошта. ГаьнагIарча школашка деша аха ца безаш шоаш бахаш болча юхе керда школа кхаьчай царга.

29 класс я школе дешархошта кийчъяь, цар чу шин сменах дешаш 1050 бер да, хьехаш 45 хьехархо ва.

ЧIоагIа безам тIабехаш хоза я кхоаза вIаштIаръяь школа. Чура а ишта дика кийчъяьй из: столярни слесарни мастерскеш я бераш Iомалуш. кIаьнкаштех йиIигаштех къаьст-къаьста лувча душевойш а йоахкаш йоккха спортивни актовий залаш я. Хоза, цIена, сийрда я уж чура.

Ишта йоккха спортивни майда я арахьа кийчъяь дешархой баскетболах, волейболах ловза йиш хургйолаш, дешархоша шоаш баьца дааранаш хизаш дIа а дуьш кхедергдолаш оранжерея лаьрхIа йита моттиг а я.

Школа гобаьккха трактораца аха а ахийта агрономически опыта участок кийчъяьй дешархошен хьехархошен, укх гурахьа шоай низаца тайп-тайпара гаьнаш йоагIаргъя цар цига.

Гойтара пособех йиза я химически физически лаборатореш. Школе болх беш я библиотека, буфет, кастта хьаелларгйолаш я столови.

32 шера школе болх беш хьаьнагIа кердача школа директор нов. Семен Моисеевич Пальма. Цу балха йоккха опыт шин хиларах дика ховл ду цо школа ерригача коллектива. Ишта дика коллектив я хьехархой яр а, къаьстта белгалъякха еза 31 шера хьехархочун болх беш йола школа партийни бюро член нов. Свигун Любовь Емельяновна, 14 шера стаж йола Денисенко Тамара Александровна, иштта кхьбараш.

Кердача школе деша даьхкача берашa шоай хургдолча ираzерча вахара керда никъ лехаргба цига.

Д. АМАРОВ.

Сурта тIа: № 53 йола керда школа.

И. Плиева сурт.

БЕРАШ ШУГА ХЬЕЖ, ГIИШЛОНХОЙ

ШоллагIа шу да Шьалера № 8 йола школа хьалъеш латта. Укх шера цхьоалагIча сентябре эксплуатаце дIаяла езаш яр из. 520 дешархочоа лаьрхIа хьалъеш латта школа шай ханнахьа яь йоккхаргъя, аьнна дош деннадар «Чечингсельстрой» треста № 2 йолча гIишлой-монтажни управлене нуйгалхоша. ЧIагIа гIадбаха бар дешархой, хьехархой, районе болхлой. Маст-каста бIаргаго йиш яр уж гIишла хьалъеча нешкъестал дош.

— Сегот ше да, новкъостий, шай ханнахьа кийча хургьа школа, — яхаш къамаьлаш дора объекта начальника прораба нов. Хасанов Абдуллас. Цхьабакъда, Хасанов дешархой, хьехархой са тедой а бIаргагуш дар дешара шу долалуш школа кийча хургйоацилга. Иштта хила а хилар гIулакх. Дешара шу долалуш кхаьстанах къаметтыш цхьа этиш а ль йистельнакацар.

— Доладелар дешара шу. СМУ-2 начальника нов. Уцигова тешоба гIерт райОНО кулгалхой 1-ча октябре школа ль яргхнарах. Цхьабакъда, цхх а саг тешаш вац. Из тешам а яц! Хьажаргва вай мишта лел бaлх гIишле хьалъеча? Массанх саг вечаш болха хьа. Уциш а ГуйрийчаI бархI сахьт дьачча хьа а бахна ийс сахьт делланца халха а байнна... цIобахар. Нов. Иванова кулгалдеш йола массехк сагех латта малярий бригада яр объекте отделочни балхаш деш. Цар кхувзгаш бе безаш бола балх кастта баь банне.

Хьалъеш латтача школана тIехьхе хьалъеш литт кхы а цакъ объект — ресторани гостиницаш. ЧIоагIа чуйийна балхаш деш еца цига 70 саг. Йолаш я мел эша гIишлой материалаш. Хатта мегаргIа цу болхлой цхьа дакъа хIана дехийтац школа хьалъеча, школана эшаш йола гIишлой материалаш тIа хIана яхьац?

МалагIа сурт да Шьала хьалъеш латта керда школе шай хиннахье эксплуатаце дIа ца яларах кIанз хьалтаьшна латтар? 1500 дешархо ва шин школе кхоъ-йоль сменах дешаш. ЙоьаллагIча смене дешар йистадоал бийсанна 11 сахьати 55 минути яьлча. Са ма дейтте а кхаъ дешархой цIаух. Цулухьа школашка дешархой посещаемость ниьстай хьала вIаштIехьдац. Иштача хьалашка вIалла дуьца а дезац школа дIишьа комсомольски а пионерски а организацеша кхетама болх.

Дешархошта урокаш хьаа цхьанкха гойтара пособех пайда ца эцам — цу гIуланхе къьагта хьагейт хьалхарча четверта дешархоша материал дика кхетаргйоацилга. Цхьаькха а ба белгадаьнна дезаш. Ах бийса яллалца ткъай йиIигаш доха ухийтаргъяц оаха, — йоах цхьабелча дешархошта. Цулухьа деша аха а ахийтац цар йиIигаш. Цхьабакъда, кхы а оача хьала тIа ба цига кьехахь боа хьехархой — цхьа предмет хьехаш йола хьехархо пенсионна йолча хана цхьан школера вокха школе еда яха езаш хьа шоллагIа бола урок хьеха. Иштта дола хьал кхы ле йиш йолаш дац.

— Оаха а новкъоста дерриго школа хьалъеча, — йоах № 8 йолча школа завуча нов. Беркова Мария Константиновна. Цхьабакъда, царгара новкъостал а эшаш тхона, оаха цхьоалагIча октябре школа ль йистейоаккхаргъя, — йоах СМУ-2 гIишлонхоша. Мича кхоачашдергда хьагI цар шоай дош, мича хургьа школа кийча?

И. АЛБОГАЧИЕВ,
тха собкор.

КЪОНАЧАР ХЬИНАР

Шерра-шера столярий, плотникий, слесарий, электромонтерий къона кадраш кхоач мехкдаьтта заводашка, химкомбинатага, гIишлошъерий управленешка, иштта вай республикал арахьа а цу пар балхаш. Уж гоаа, хьинар долаш хьалкхебара чIоагIа къахьет профессиональнo-технически училищай кулгалхоша. Царех цаI я Грозне Заводской районера № 9 йола училища.

Укх шера ши бIаь тарета саг шин шера Iомa а ваь заводашка балха дIахьожаваьа училище, хIаьта 8 группа укх шера хьанйца теори Iомаеши 7 группа производстве болх беши я. Производство Iомалуш барех 201 саг хьатIахулача шера дийша а ваьнна заводашка балха гIоргва. Цига болхнагIчар саина хьаьнала къахьегаргда цар я.

Производстве Iомалуш барий группашта юкъе лържача социалистически яхье хьалхара моттиг лыкхай мастера нов. Дмитриева столярни группа, иштта шоашкара масал гойташ ба мастерий Курочкина, Афанасьева, Хорошкова группашкара дешархой а.

Училище дика дешараl совгIа спорте а хьинаре дакъа лоац дешархоша. Цу гIулакха кийчъяь йоккха спортивни зал. вольни классически хIаlтохаргах парргIата секци я училище. ХIанзале дикка хIамаш карагIдаьннад спорте дакъа лоацараштa: укх деношка вольни классически хIалтохаргах латара Грозне хьаттача яхье хьалхара моттиг лаьккхай училища команда, хIаьта РСФСР-е хьалхара моттиг яккхара призови моттигаш а лулцаш сборни команда юкъебахаб училища дешархой Примаков Петр, Крючков Павел, Моисеев Александр.

А. ДИМОВ.

Хьалха латтараш

Нохч-ГIалгIай шекар доаккхача заводе хIаналехьа белгалбаьннаб производстве хьалха латтараш. Царех я инженера Булатов Iумара кулгалду № 3 йола смена.

Денией буссе цахаддаш кхаь сменах болх беш я завода коллектив. Шерра социалистически яхь лържай сменай болхлошта юкъе. ХIара смена болх баь йистелча царна довзийт даьха къахьегама толамаш.

ХIара сменах болхлоша чакхъяккха еза свекла 3700 центнер я. Нов. Булатова кулгалдеча смена хIара сменах планал совгIа 500—600 центнер свекла чакхйоакк. Цхьан сменах 4700 центнер свекла чакхъяккха дехар хьалдамка оттадаь Iумара кулгалдеча смена болхлоша.

Хьалхашка оттадаь дехкар толампа кхоачашдир цар. Сменах 4780 центнер свекла чакхъяьккхар. Арахийцад итташ тоннаш шекар. Хьинар кхо па деш дика къахьег аппаратчикаша Заурбек Абубакара, слесара Юсупов Хусас, центрифуговщика Садулаев Абдулбека, кхычар. Цар баькхача толам бувцаш укх деношка арахийпар «молния» яха листок.

Баькхача къахьегама толамах кхеачанбец оаха, — йоах Булатов Iумара. Укх гаргтарча хана сменах 4900 центнер шекара свекла чакхъяккха лерхI. Арахеца продукци тIехдика хулийтаргья.

И. ВОЛКОВ.

АТОМИ КХАЧЕИ

Кхачан продуктеш лораеча облученах пайда эцарах йола уйла ше а тамаш яйтеш яр. Дашах яь панцирь а йийхе нах шийх лоралуш йолча хIама лоххадеча зIанараша дикча наькха ункхцIенонна зе-зулам дергдоацаш ялат, дулх, коартолаш, сомаш ца талхийтеш лорабу яха уйла кхетае хала дар. Яьча эксперименташа хьахьекхар кIеззига облучени йича продукташка цкъаккха радиоактивность хьахург ца хилар.

ХIаьта а шеквалга йоаллар. Бахъда, из шеко яр потребителий. Эзараш бола нах тешабе безар цу мочча облучене зе дерг ца хиларах. Из гIулакх кхы а халагIча хьала тIа оттадора радиоактивни облучени, радиоактивни заражени сенга лерхIаш хиларо.

Кхачан бедал кийчъяра кердача методах хIанз дукха луш тайп-тайпара. Кхачанни консервировани е йоллевча а иштта шек болаш хиннаб нах.

Iилмахой лабораторешка хIанз а дIахо еш я эксперименташ. Цу проблема тайп-тайпарча аспекташка хьожаш ба СССР Iилмай Академе Баха цIерахча боахама Институте, кхачан Институте, СССР кхачан Институте, СССР медицински Iилмай Академе Эрисмана цIерахча санитарни гигиена Институте, консервни баьца дарш доккхадечен Институте, ялата Институте.

— Миштай цу балхий практически результаташ?—Из хаттар дир АПН корреспонденташа Винокурова Светланаси Симонин Аркадеи СССР Iилмай Академе технически биохимe дешай Iилмай совета председателага профессорга Лев Метлицкега.

— БаьпоагIаштен хьайбаштен чухь лудача ерригача физиологически химически процессашта чIоагIе влияни ю облучене,—аьлар Iилмахочо. — Цудухьа къаьстта боккха лоархIам болаш да биохимически тохкамаш.

Эггара хьалха ишха еза кхачан бедал микроорганизмашта, клубнех лукоциша тIадоллара, чуйцачул тIехьагIа уж тIайовлара дукхьал отталургйолаш радиаце ю влияни.

Уж дерригa хулаш дола хувцамаш айхха шоайла дувзадена да. Царех цаI талхаро вожаш чIоагIа толхаде тарлургая.

ЗIАНАРО ЛОРАЮ КОАРТОЛАШ

Опыт йолча кулинараша коартолех бIаь совгIа шу кийчду. Керда йолаш хиннача тайпара хургйолаш йIаьххача хана мишта лораергья уж, ца талхийташ, лазар ца хулийташ, тIа ца йоалкйташ, садоахкача хIамашка зе ца дайташ мишта лоаттаергья уж?

Биохиме Баха цIерахча Институте биологически Iилмай кандидаташа цхьана оаха яьча опыташа хьахьекхар облучене тIа ца йоалкйташ коартолаш сохаеш хилар. Хувца ца луш яла коартолаш тIаяла йолалу нуклеинови кислоташ керда хьахилaрна. Масала, облучени ца еш дIаоттаьа коартолаш тIаяла йолалуча хана царца нуклеинови кислоташ шозза дукхагIа хул.

Цхьабакъда, облучени йича цкъаза коартолаш микроорганизмашта духьал отталуш хилар лаьгIду, облучени тIех мал хул дукхагIа а деш. Коартолаш иштта я духьал отталуш хилар къаьстта лохлу уж механически тоха хилча—облучени нь коартолаш сек лаьннача моттиге лораяра морд — инфекци хургйоацаш уж тешноме лораеш йола педерма йоацаш юс.

Цунах гучадьлар облучени яра сех далалза йола коартолгаш мара мегарг ца хилар. Коартолаш хьаькка шин-кхо ди даьнначул тIехьагIа передерма хьахалча мара е мегаргьяц облучени.

ЧIоагIа лоархIаме да облучени ниьса е хар, ниьса боарам, интервалаш оттаяр, облучени еш йола ханаш къоастаяр. Масала, коартолашта эггара пайданегIа да облучени шин хана йича, хIаьти хьалхагIа еш облучене дукхагIа дола дакъа дIадахийта а деза.

ХIанз Москве оттаьай производственни хьалашка коартолашта облучени яра методага хьожаш йола установка. Облучени ю коартолаш механически йохарг е йоацаш дIаюла кхахьара а дIаоттаяра а хьа кубометр гаргга йолча контейнерашка.

Радиаце коартолашa ца талхаш йоаккха ца йIаьхьяьй. Облучени яьча коартолашa моллагIча шелъяь йоацача помещенешка итт-цхьайтт бутт баьккхар ца талхаш.

ЯЛАТ—ЗIАНАРА КIАЛ

КIезига моастегIий боц ялата а — тайп-тайпанара садоахка хIамаш, микроорганизмаш. Дицдалийта йиш ю из тIоада хIумнаш а. Ялатан хьоарах тIаьхIа а ялат чIоагIа гIелйоала радиаце дош дар тоххача Iилмахоша царна зе деш йола садоахка хIамаш йоаяра, ялат цунах даькхача хьоарах хьеш йола хIамаш а технологически дикагIа хилийтара наькъаш а лех.

Нагахьа саина Iилмахошта цхьа йола садоахка хIамаш атта йоаена яле, радиаце зIанарашта духьал отталуш йолчарна къувса атта дац, масала, ялата фашкаргашца. Уж йоаяра шин-кхо бIаь килорад эш, хIаьта иштта радиаци йича ялати хьоари це дезача оагIорахьа дикка хувцалу. Кхы а доккхагIа дакъа радиаци эш микроорганизмаш «совцаяра».

Радиаце зIанарешца ялат кийчделга практически де йиш хиларах я цунах баргболча пайдах а тешац американски Iилмахо М. Миллер. Цхьабакъда, ялата Институте биологически Iилмай доктора Николай Соседовен биологически Iилмай кандидата Александр Вакерен даьча балхаша бакъдац цу Iилмахочоа хетараш.

Шоаш яьча эксперименташа советски Iилмахошта дикка хIама карагIдаьннад, из деш ялати хьоари шоаш долчара кхы талха я ца талхийташ. Цул совгIа, облучени ялехьа хьалха, ялат тIуниа йоагIача бесса нийс а еш, радиаце цунна зе дергдоацаш хIама дайл цар.

Из болх бaь баьннаб ала хIанз а хьалха да. ХIанз цу балхах йолча тайп-тайпарча уйлай анализ а ца еш ерга яз. радиаце зIанарашца ялат кийчделга перспектива йоацаш хIама дац аьнна.

ФЕРМЕНТАШТА ДУХЬАЛАРА РАДИАЦИ

Дукха облучени еш Iилмахой из дукхаха хана цу талликайташ хорбадера доьш текха [illegible]. Стерильни продукт кийчъечу хана цунна [illegible] пайда бу болх хоьхе белха.

цу гIулакха кхачан бедола консервировани еш ионизирующи радиацох пайда эцара торо а лех цар.

ХIанзе а хьалхарча опыташа хьахьекхад дукхха йола ферменташ чIоагIа лакхача радиацена духьал отталуш хилар. Цулухьа цар беш бола болх биззе соцалургба вахьоркхI миллион а кхы дукхагIа а радаш йолаш облучени йича. ХIаьта из дича продуктей дикал лохлу—цо дулха бос, чам, колорийность толхаю.

Вайна гуча тойпара, укхаза духьал ионизирующи зIанараш кхоачамболаш яц. Из проблема къоастаяра радиаци тайп-тайпара превраташи цхьана юкъейоалле еза. Масала, дулха бос ца талхийташ дика лоаттабу цунна инертни газа чу я вакууме облучени йича. Теркал е йоагIаш я хьайба делехьа хьалхьа пуп легIа вдресалия чуйхийтара уйла я.

Облучени яра наькъаца дулха стерилизаци яра проблеме, цу къакъе цхьадоха зIамац карагIдаьннадале а, чIоагIа йоеза еза я. Сона хетачох, керда долчa тайпара дулхи дулхи продукташи йIаьххича хана лораяра практически кхоачаш хила облучене метод таргагIа латт. Дог доахьлга йолла хIамаш карагIдаьннад цу хьакъе советски исследователашта Крылова Нинайна, Рогачев Владимира, Фрумкин Михаила, цар коа тIарча оалхазарий дулхи, калбасашта, дулха полуфабрикаташта облучени еча хана. ЦIагIарча хьалашка уж продукташ ца талхийташ шин-кхаь кIиранна лорае вIаштIехьдаьннад цар.

• • •

Кхачан промышленноста атомих пайда эцара проблема къоастаяра гаьна я дIала а, бакъда вIалла шело ма дукха хе яхалекьа цу даьтте а атом сага тешаме гIонча хинна дIаоттаргахьа.

Профессор Лев МЕТЛИЦКИЙ.
(АПН).

Железногорска централни дакъа тIа хьалдергa кIeсаза вIаштIардаь цIенош, йоххаргья скверaш, бульвараш. Город козагIа мишта ергъя? Цу гIулакха уйла еш ба (укх сурта тIара) карта тIа хьежаш боакха (аьрдехьара аьттехьа) гIишлошъяра начальник М. И. Тест, гIишлон парторг И. А. Минаев, хьалъеш латтача Коршуновски горнообогатительни комбината директор В. В. Белемонов, постройкома председатель Ю. А. Саламатов.

М. Минеева сурт.
ТАСС фотохроника.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа

РАДИО: 8.15 — «Серлало» газета обзор; 8.25 — концерт; 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (нохчий меттала); 16.05 — «Островский Николая творчество» яха литературни передача (гIалгIай меттала); 17.00 — «Зори Кавказа» яха радиожурнал; 18.35 — концерт; 19.00 — «Валерик» яха литературни передача (эрсий меттала); 19.25 — «Къонах» яха передача (нохчий меттала); 19.40 — концерт.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — телевизионни кердадараш; 18.40 — доьзол арахьарча политически гIуллакхий хьакъехьа комментатора къамаьл. 18.55 — «Хьалхе унагIцIена волаш» яха Iилма-популярни фильм; 19.15 — музыкера Лермонтова произведенеш; 19.45 — «Кама тIара хилеш» яха фильм-концерт; 20.05 — берашта йола мультфильм; 20.25 — «Сатирически объектив» тележурнал; 21.05 — «Дийнабараши байнараши» яха художественни фильм (1-гIа сери).

Заготконторай заготовителашка, тикашка, приемни пунктийка, складашка гIолла республика районий массе а моттиге колхозашкара, совхозашкара, колхозхошкара, белхлошкара гIулакхерча нахагара боча бIарам ийцу цхьаи килограммах
1-ча сортах 1 сом 25 кепиги
2-ча сортах 1 сом 10 кепиги
а доаш.
Колхозашкарей совхозашкарей боча бIараш дукххьал заготконторай складашка дIалийду.
РЕСПОТРЕБСОЮЗ.

Город Ростов-на-Дону, Халтуринсин переулкагIа, 167, кв. 9 вахаш волча гражданина Снеговский Тадеуш-Эдвард Аполинариевича суде деннад город Грозне, Пушкина улицагIа, 4 ехаш йола шай сесаг Подорожник Нина Семеновна ше йитарах дола дош.
Дош дувцаргда Ленински района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора зам.—2-07-01; белхтоахама секретара — 2-45-48; промышленни, юрт-бахаман, каьхаьий отделий— 2-35-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем—2-35-72.

«Грозненский рабочий» издательство типографи. Революци проспект.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий». Проспект Революции.

СФ03245. Заказ № 5305.